

Spelberoende

– om socialtjänstens respektive spelberoendeföreningars syn på ett dolt samhällsproblem

Sofia Lieberg

Socialhögskolan vid Lunds universitet.
SOPA63
Vt-10

Handledare: Anders Östrnäs

ABSTRACT

Author: Sofia Lieberg

Title: Gambling Addiction – approaches on a hidden social problem from the point of view of social services and non-profit organizations. [Translated title]

Supervisor: Anders Östnäs

Assessor: Carina Tigervall

During the last couple of years gambling addiction has become a phenomenon that has been debated and paid attention to in the daily press as well as in Swedish gambling studies. “Spelberoendes riksförbund”, who is a union of non-profit organizations for gambling addiction, has participated in this debate by giving prominence to gambling addiction as a serious social problem which demands social attention and call for actions. One of the most important claims that have been called for by the non-profit organisations is a clarification of the municipal social services responsibility for treatment of gambling addiction. Today, it is not clear which public authority that has the responsibility to offer treatment for gambling addiction. The purpose of this study was to examine and analyze how social workers and representatives from non-profit organizations for gambling addiction, portrays and describes gambling addiction, concerning causes, solutions, responsibility, and the nature of the problem. The study was based on in-depth interviews with four social workers and three representatives from non-profit organizations for gambling addiction. The empirical material was analyzed based on a social constructive perspective. As a complement to this perspective I added Spector and Kitsuses idea of social problems as a part of a *claim making process*, and Meeuwisses and Swärds model of understanding how social problems are defined and constructed. The results of the study shows that the non-profit organizations for gambling addiction, can be seen as an important actor of the *claims making process*, where gambling addiction is pointed out as a serious social problem which demands social action. I also found that gambling addiction can be described in many different ways where both social and individual aspects are emphasized. Gambling addiction is also described in relation to alcohol-and drug abuse and consequently gambling addiction is constructed within this frame of reference. Further, both the social workers and the representatives from the non-profit organizations, agreed upon that gambling addiction is a hidden social problem because of the high acceptance for gambling in the society.

Key words: gambling addiction, social service, non-profit organizations, social constructivism, claim making.

Innehållsförteckning

FÖRORD	4
INLEDNING	5
Problemformulering.....	5
Syfte.....	6
Frågeställningar	7
Begreppsdefinitioner.....	7
<i>Spel</i>	7
<i>Spelberoende</i>	7
Avgränsning.....	9
BAKGRUND	9
Spel om pengar - en historisk tillbakablick	9
Den svenska spelmarknaden idag.....	10
En kort presentation av uppsatsens två aktörer	11
<i>Socialtjänsten – lagstiftning, proposition och rättsfall</i>	11
<i>Spelberoendeföreningarna</i>	11
<i>Två skilda aktörer</i>	12
METOD	12
Metodval	12
Urval	13
<i>Urvalsprocessen</i>	14
Tillvägagångssätt	15
Bearbetning och analys.....	16
Resultatens tillförlitlighet	16
<i>Förförståelse</i>	17
Etiska överväganden.....	18
TIDIGARE FORSKNING	18
Biologiska orsaker till spelberoende	19
Samhälleliga och sociala faktorer i förhållande till spelberoende.....	20
<i>Ungdomars spelande</i>	21
<i>Marknadsföring och spelreklam</i>	22
Spelberoende i statistiken	23
TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER	23
Socialkonstruktivism	23
<i>Sociala problem som konstruktioner</i>	24
<i>Claims – making</i>	25
En modell för att förstå vad som uppfattas som sociala problem	25
<i>Traditioner och politik</i>	26

<i>Fenomenets uttrycksformer</i>	26
<i>Perspektiv</i>	26
<i>Institutionella strukturer</i>	27
RESULTAT OCH ANALYS	27
Spelberoende som ett individuellt eller samhälleligt problem?	27
<i>Spelberoende som ett samhälleligt problem</i>	28
<i>Spelberoende – ett problem som drabbar vissa grupper</i>	28
<i>Individuella faktorer</i>	29
Spelberoende–med alkohol och narkotikamissbruk som referensram.	31
Att placera spelberoende på missbruksarenan.....	35
Att ta spelberoende på allvar	38
Utredning av spelberoende inom socialtjänsten	39
<i>På gränsen mellan normalitet och avvikelse</i>	40
<i>Spelberoende som ett ekonomiskt problem?</i>	40
<i>Spelberoende som tilläggsval i ASI:n</i>	42
Vems ansvar?.....	43
AVSLUTANDE DISKUSSION	46
REFERENSLISTA	50
BILAGA 1	53
BILAGA 2	54
BILAGA 3	55
BILAGA 4	57

Förord

Jag vill först och främst börja med att tacka de intervjupersoner som har tagit sig tid för att delta i min studie och som har delat med sig av sina tankar och erfarenheter kring spelberoende. Ni har berikat min uppsats och gjort den möjlig.

Jag vill vidare tacka min handledare Anders Östnäs för att du har stöttat mig under hela resan. Tack för ditt engagemang och för dina värdefulla synpunkter.

Till sist vill jag tacka min pojkvän och min familj för att ni med kärlek och tålamod har funnits vid min sida under hela uppsatsskrivandet.

Inledning

Problemformulering

”Tänk att ha jobbet lite mer som en hobby”, ”Drömvinsten 188 miljoner. Spela här”, ”Bingo Live: ditt ljus i vintermörkret!”. Dagligen exponeras vi av denna typ av uppmuntran till spel genom reklam och marknadsföring på Tv, radio och på Internet. Spel om pengar uppfattas idag av många personer som en ganska oskyldig nöjesföreteelse, som skapar spänning och som till viss del fungerar som ett tillfälligt tidsfördriv. Att köpa en trisslott, lämna in en tipsrad eller att satsa en mindre summa pengar på Jack Vegas lite då och då ses inte som något konstigt eller märkvärdigt. Spel har således fått en alltmer integrerad roll i vårt samhälle där ca 95 % av den svenska befolkningen uppger sig ha satsat pengar på spel någon gång (Binde 2005; Svensson 2005; Rönnberg et al 1999).

Spelandets positiva effekter i form av vinnare av stora belopp förs ofta fram i rampljuset, men spelet har även en baksida där följderna för de personer som utvecklar ett spelberoende kan leda till allvarliga ekonomiska, sociala och hälsomässiga konsekvenser (SOU 2008:124). Fenomenet spelberoende har under de senaste åren blivit alltmer omdiskuterat och uppmärksammat dels inom svensk forskning (Lalander 2004; Svensson 2005; Binde 2007, Brené 2007) men även i den offentliga debatten (Nilsson & Karlström 2009; Dall & Blondin 2009). Spelberoendes riksförbund¹ är exempelvis en aktör som är aktiv i debatten kring spelberoende, där man bland annat har framhållit behovet av ett förtydligande vad gäller kommunens ansvar kring erbjudande av vård och behandling för spelberoende samt en ökad kunskap ute i samhället kring spelets risker² (Spelberoendes riksförbund 2000).

Enligt socialtjänstlagen, 2 kap 2 §, har kommunen det yttersta ansvaret för de människor som vistas i kommunen (2001:453). För de personer som har ett spelberoende kan konsekvenserna bli allvarliga både i form av psykiska och fysiska besvär, men även ekonomiska problem och/eller problem i familjen eller med andra närstående, och kan därav betraktas som ett problem som socialtjänsten bör intervensera (Binde 2007; Svensson 2005). En dom från regeringsrätten har samtidigt slagit fast att socialnämnden inom kommunen inte har någon ”generell skyldighet att arbeta för att förebygga spelmissbruk eller att tillhandahålla behandling för spelmissbruk” (RegR 4582-2003. 2005-06-01 s.13). Spelberoende finns ej uttryckt i lagen på samma sätt som alkohol, narkotika eller annat missbruk av

---

¹ Spelberoendes riksförbund är en partipolitisk och religiöst obunden sammanslutning av olika ideella spelberoendeföreningar i landet.

² På Spelberoendes riksförbunds internetbaserade hemsida (www.spelberoende.se) finner man under rubriken ”Media” ett tiotal debattartiklar som belyser detta.

beroendeframkallande medel, varken i socialtjänstlagen (2001:453) eller i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM). Man kan därför fråga sig hur de socialsekreterare som arbetar med utredning av missbruk hanterar ärenden som rör spelberoende samt hur de ser på denna problematik.

När jag själv gav mig ut på internet för att söka information kring spelberoende möttes jag till stor del av olika spelberoendeföreningar som presenterade sina hemsidor kring erbjudande av olika former av hjälp. Via en litteratursökning på databaserna LOVISA och LIBRIS får man endast *en* träff på sökorden ”spelberoende, socialtjänst” samtidigt som man får 53 träffar på samma sökord fast om man byter ut spelberoende mot narkotikamissbruk. Uppenbarligen verkar spelberoendeproblematiken vara mer förknippad med olika ideella spelberoendeföreningar än med socialtjänsten. Eller är det så att spelberoende ännu är ett så pass nytt fenomen så att det inte har ”etablerats” inom socialtjänsten?

Det saknas idag en tydlighet vad gäller uppdraget om vem som ska erbjuda personer med ett spelberoende nödvändig behandling (SOU 2008:124). Idag är det således upp till varje kommun att besluta hur de ska gå tillväga i förhållande till spelberoendeproblematiken. Samtidigt visar olika ideella spelberoendeföreningar sig aktiva inom området och betonar bland annat behovet av en ökad tydlighet vad gäller kommunens ansvar i frågan kring spelberoende. Mot bakgrund av detta är mitt intresse att studera dessa två aktörer, dvs. socialsekreterare inom socialtjänsten samt företrädare för spelberoendeföreningar, med avseende på hur de ser på spelberoendeproblematiken idag samt resonemang kring vems ansvar det åligger att erbjuda vård och behandling för de som har ett spelberoende. Med hjälp av ett socialkonstruktivistiskt perspektiv är min ambition att analysera och lyfta fram hur aktörerna talar kring fenomenet spelberoende, dvs deras konstruktioner av fenomenet. Mina teoretiska glasögon kommer därmed rikta fokus på hur spelberoende konstrueras i de olika aktörernas beskrivningar och resonemang.

Syfte

Syftet med uppsatsen är att undersöka och analysera hur utredande socialsekreterare inom socialtjänsten respektive kontaktpersoner för ideella spelberoendeföreningar ser på och förhåller sig till spelberoendeproblematiken idag.

Frågeställningar

- Hur ser de utredande socialsekreterarna respektive spelberoendeföreningarna på spelberoendeproblematiken idag, främst med avseende på orsaker, problemets karaktär och lösningar?
- Hur resonerar utredande socialsekreterare i ärenden som handlar om spelberoende?
- Hur ser spelberoendeföreningarna på socialtjänstens förhållningssätt gentemot spelberoendeproblematiken?
- Hur resonerar de utredande socialsekreterarna respektive spelberoendeföreningarna kring spelberoende i förhållande till alkohol och narkotikamissbruk?
- Hur ser de båda aktörerna på ansvar i förhållande till spelberoendeproblematiken?
Vem bör ta ansvar för att erbjuda hjälp till de människor som har ett spelberoende?

Begreppsdefinitioner

Spel

I min uppsats har jag valt att avgränsa mig till det spelande som omfattar spel om pengar, och jag har därmed uteslutit all annan form av spel så som exempelvis dataspel och tv-spel. Med spel om pengar menar jag olika typer av spelformer där en frivillig summa pengar satsas i hopp om att vinna ett större belopp. Gemensamt för dessa spelformer är således att man riskerar att förlora det man har satsat, samtidigt som man har möjlighet att vinna något med ett större värde än det man satsat från början (Svensson 2005). Det kan handla om alltifrån spel som sker på internet så som exempelvis nätpoker, till att omfatta spelandet inne på casinot eller på exempelvis Jack Vegasapparater på restauranger och caféer.

Spelberoende

Vad är egentligen ett beroende? När blir man beroende av spel? Det finns idag ingen enkel och entydig definition på spelberoende. Ur ett sociologiskt perspektiv kan uppfattningen av vad som är ett spelberoende variera över tid och inom olika sammanhang och därmed ses som sociala konstruktioner, där olika aktörer hävdar sina uppfattningar (Svensson 2005). Det finns med andra ord ingen skarp gräns mellan så kallat ”normalt” spelande och ”problematiskt” spelande. Den syn som framför allt har dominerat inom spelforskningen är dock vårdens och psykiatriens definition av spelberoende, som är en klinisk definition där man ser spelberoende, eller spelmani som man även kallar det, som en impulskontrollstörning. Kriterierna för diagnosen finns fastställda i Diagnostic and Statistical Manual-IV (DSM-IV), (SOU 2008 s.

151). För att betraktas som spelberoende enligt DSM IV ska man under en längre tid återkommande ha visat olämpligt spelbeteende och därav uppfyllt fem av följande kriterier:

1. Tänker ständigt på spel (till exempel upptagen av att tänka på tidigare spelupplevelser, av att planera nästa speltillfälle eller att fundera över hur han eller hon kan skaffa pengar att spela med).
2. Behöver spela med allt större summor för att han eller hon skall uppnå den önskade spänningseffekten.
3. Flera gånger misslyckats med att kontrollera, begränsa eller sluta upp med spelandet.
4. Rastlös eller irriterad när han eller hon försöker att begränsa eller sluta upp med sitt spelande.
5. Spelar för att slippa tänka på sina problem eller för att söka lättnad från nedstämdhet (till exempel hjälplöshetskänslor, skuld, ångest, depression)
6. Efter att ha spelat bort pengar återvänder han eller hon ofta en annan dag i syfte att revanschera sig ("jagar" förlusterna)
7. Ljuger för anhöriga, terapeuter och andra personer för att dölja vidden av sitt spelande.
8. Har begått brott som förfalskning, bedrägeri, stöld eller förskingring för att finansiera sitt spelande.
9. Äventyrat eller förlorat någon viktig personlig relation, anställning, utbildnings- eller karriärmöjlighet på grund av spelandet.
10. Förlitar sig på att andra kan ordna fram pengar för att lösa en finansiell krissituation som uppstått på grund av spelandet (Brené 2007 s. 11).

I vardagliga sammanhang talar man om att spelberoende innebär att en person inte kan kontrollera sitt spelande och att detta får allvarliga konsekvenser för personen, så som exempelvis psykiska och fysiska besvär, ekonomiska problem och/eller problem i familjen och med andra närstående. Det kan handla om ångest, sömnbesvär, stora ekonomiska skulder, självmordstankar och för en del även inblandning i kriminalitet för att få tag på pengar. Spelandet kan med andra ord orsaka såväl sociala som känslomässiga negativa följder. Likt andra beroenden har den spelberoende svårt att sluta spela trots negativa följder av spelandet (Binde 2007; Svensson 2005). Både den kliniska diagnosen enligt DSM-IV och den mer vardagliga definitionen av spelberoende påminner på många plan om definitioner kring personer som har ett alkohol- eller drogmissbruk, där suget efter drogen tar över och där både de psykiska, fysiska och ekonomiska konsekvenserna kan bli allvarliga för den enskilda men även för dess närstående. I min uppsats kommer jag att hålla mig till denna vardagliga definition av spelberoende, då jag inte vill bli för snäv i min begränsning och därav riskera att utesluta personer som inte uppfyller kriterierna inom en snävare definition. I min uppsats är jag intresserad av att, med utgångspunkt i ett socialkonstruktivistiskt perspektiv, studera hur spelberoende som fenomen framställs av två olika aktörer och jag vill därmed inte utgå från en begränsad definition som jag själv har bestämt, utan snarare vara öppen inför hur dessa två aktörer väljer att beskriva och resonera kring spelberoendeproblematiken.

Avgränsning

Spelberoende är ett fenomen som kan belysas på många olika sätt. Intressanta infallsvinklar hade exempelvis även kunna vara att lyfta in andra aktörer som kommer i kontakt med spelande och spelberoende så som exempelvis kriminalvården, psykiatrin, Svenska spel samt personal ute på Casinot. Inom ramen för denna uppsats har jag dock gjort ett medvetet val där jag har valt bort ovanstående aktörer för att istället fokusera och fördjupa mig i två aktörer, närmare bestämt socialtjänsten respektive spelberoendeföreningar, kring hur de ser på spelberoendeproblematiken. Anledningen till att jag har valt just dessa två aktörer är att jag finner ett intressant spänningsfält dem emellan. Jag tänker mig här inte i första hand att spänningsfältet behöver betyda motsättningar på något vis utan mitt intresse ligger snarare i att studera hur dessa aktörer förhåller sig till spelberoendeproblematiken, till varandra samt hur de ser på ansvarsfrågan, framför allt mot bakgrund av att spelberoendeföreningarna driver frågan om ett tydligare kommunalt ansvar där spelberoende bör skrivas in i socialtjänstlagen. Socialtjänsten är vidare intressant att studera i det avseendet att det är den myndighet som utreder och tillhandahåller vård till annat beroende, bland annat alkohol och narkotika. Som avgränsning har jag även valt att fokusera på spelberoende hos vuxna, dvs. personer över 18 år. Jag har därför intervjuat socialsekreterare som arbetar med utredning på vuxenenheter och inte på barn - och ungdomsenheter.

Bakgrund

Under följande avsnitt redogör jag för hur synen på spel om pengar har sett ut historiskt för att sedan ge en kort sammanfattning om hur den svenska spelmarknaden ser ut idag samt hur attityden till spel om pengar har förändrats fram tills idag. Därefter ger jag en kort presentation av de två aktörer som jag har valt att undersöka i min studie.

Spel om pengar - en historisk tillbakablick

Spel om pengar har rötter långt tillbaka i vår historia. Arkeologiska och historiska fynd visar på att spel om olika föremål med ett penningvärde har förekommit i många olika kulturer i olika delar av världen under en lång tid (Helling 2003). I Sverige tog staten tidig kontroll över spelmarknaden då man redan 1772 etablerade statliga lotterier, som sedan åter stängdes 1841. Acceptansen och inställning till spel har gått i vågor genom vår historia. Redan under medeltiden fanns tecken på en minskad acceptans till spel där exempelvis landskapslagar försökte reglera spelandet. Även under 1800-talet och början av 1900-talet riktades kritik mot

spel bland annat från kyrkan (Rönneberg et al 1999). Under 1990-talet började dock attityden till spel om pengar förändras i Sverige och den tidigare restriktiva och återhållsamma inställningen till spel ersattes av en mer tillåtande attityd. Statliga beslut avspeglar denna förändring genom att exempelvis etablera kasinon i Sverige, återinföra spelmaskiner som under 1970-talet hade förbjudits samt att införa lottdragning på TV. Spel om pengar integrerades allt mer i det svenska samhället och på krogar, restauranger och pizzerior kunde människor spela på de utplacerade spelmaskinerna (Svensson 2005). Förändringarna på spelmarknaden i form av ökad tillgänglighet på spel, fler spelformer och ökad marknadsföring innebar även en moralisk omvärdering i det svenska samhället där synen på den spelande människan omdefinierades från att ha varit en person som bar på en synd eller okontrollerad girighet till att idag betraktas som en nöjeskonsument (Binde 2005:21).

Den svenska spelmarknaden idag

Den svenska spelmarknaden domineras idag av statligt ägda eller kontrollerade spelbolag. Lotterilagen (1994: 1000) styr regleringen på den svenska spelmarknaden och den bygger i princip på att endast tre aktörer kan få lotteritillstånd och det är; Svenska spel, som är statens egna spelbolag, hästsportens AB Trav och Galopp (ATG) samt folkspelen. De tillsynsmyndigheter som finns för att följa upp så att lagens efterlevs är regeringen, Lotteriinspektionen, länsstyrelserna och kommunerna (SOU 2008:124). Denna reglering gör det möjligt att ställa krav på att spelen ska bedrivas på ett ansvarsfullt sätt, det vill säga att spelbolagen bland annat ska följa regeringens riktlinjer och beslut kring hur försäljning och marknadsföring av spel ska gå till (Folkhälsoinstitutet 2003).

Lotteriinspektionen (2009) lyfter fram vissa trender som dominerar spelmarknaden idag. Allt fler spelformer etableras och utvecklas på internet som i sin tur har resulterat i en ytterligare ökad tillgänglighet på spel. Många spelsajter lockar nu även med att göra spelandet till en helhetsupplevelse där man exempelvis genom så kallade Communitys kan chatta och kommunicera med andra spelare. Poker och bingo på internet är fortfarande starkt etablerade världen över (*ibid.*). Den svenska staten försöker skydda den svenska spelmarknaden från intrång av andra utlandsbaserade spelbolag genom spelmonopolet samt förbud för dessa spelbolag att marknadsföra sina produkter på den svenska spelmarknaden (Svensson 2005).

En kort presentation av uppsatsens två aktörer

Socialtjänsten - lagstiftning, proposition och rättsfall

Den kommunala socialtjänsten är idag den myndighet som har det yttersta ansvaret för de personer som vistas i kommunen. Detta regleras i socialtjänstlagen (2001:453) 2 Kap 2 §. I propositionen (2000/01:80) till den nya socialtjänstlagen nämns spelberoende i en mening under avsnittet *Vård och behandling* där det står ”Den vård och behandling som närmast avses är sådan som ligger inom socialtjänstens ansvarsområde, dvs. framför allt behandling för missbruk av alkohol, narkotika och liknande. Men även behandling för spelmissbruk kan i vissa fall vara en insats som ligger inom socialtjänstens ansvarsområde” (*ibid.* s.93). Det framkommer inte vidare vad som menas med *i vissa fall*.

Kommunen har idag ingen generell skyldighet att jobba förebyggande mot spelberoende eller att erbjuda behandling för personer som har ett spelberoende. Detta slås fast i en dom från Regeringsrätten som är den enda prejudicerande domen som finns kring spelberoende i förhållande till kommunens ansvar. I domen görs dock bedömning att behandling för spelberoende i vissa fall kan prövas som ett ärende för ekonomiskt bistånd enligt 4 kap 1 § i socialtjänstlagen, där behandlingen för spelmissbruket kan beviljas i form av ekonomiskt bistånd (RegR 4582-2003. 2005-06-01 s.13). Vidare görs bedömning i *En framtida spelreglering* (SOU 2008: 124) att ett särskilt ansvar för kommunerna att tillhandahålla vård mot spelberoende i nuläget inte kan införas, då ”tiden inte är mogen” (SOU 2008:124 s.208) och som motivering lyfter man fram ett fortsatt behov av utvärderingar kring de behandlingsmöjligheter som finns i nuläget samt att kunskapen kring spelberoende behöver utvecklas hos personal inom socialtjänsten, innan enskilda bedömningar kan göras på bästa sätt. Det finns en slags dubbelhet i kommunens ansvar, då personer som har ett spelberoende å ena sidan enligt socialtjänstlagen (2001:453) 2 Kap 2 §, har rätt att vända sig till kommunen för att få hjälp och stöd, samtidigt som kommunen inte har någon generell skyldighet att idag erbjuda vård och behandling för problematiken. Detta föranleder en handlingsfrihet där det i princip är upp till varje kommun att bestämma hur de ska bemöta spelberoendeproblematiken idag.

Spelberoendeföreningarna

Det finns idag ett antal ideella spelberoendeföreningar runt om i Sverige som bedriver verksamhet till stöd för spelberoende och deras anhöriga. Det kan handla om alltifrån kamratstödande verksamhet, där personer med egna erfarenheter av spel och spelberoende

träffar och stöttar andra med ett spelberoende, till att sprida kunskap om spelandets risker genom seminarium eller besök ute på skolor och arbetsplatser. Statens folkhälsoinstitut stödjer dessa verksamheter genom ekonomiskt bidrag varje år³. Spelberoendeföreningarna har fått ett starkt fotfäste i Sverige. Spelberoendes riksförbund, som är en partipolitisk och religiöst obunden sammanslutning av olika spelberoendeföreningar i landet, har under flera år bland annat drivit frågan kring att införa spelberoende i socialtjänstlagen för att förtydliga kommunens ansvar kring problematiken. I år firade spelberoendes riksförbund 10 års jubileum och i en nyutgiven jubileumsskrift kan man bland annat ta del av professor Sten Rönnerbergs berättelse om det första initiativet till spelberoendeföreningar i Sverige. Sten Rönnerberg var pionjär i att forska kring spelberoende och att driva spelberoendefrågor i Sverige och redan 1989 kom han i kontakt med spelberoende på sin privata psykologmottagning, varpå han därefter började forska kring ämnet (Binde & Jonsson 2010).

Två skilda aktörer

Sammanfattningsvis kan man konstatera att de två aktörer som jag har valt att undersöka och intervjua tillhör två olika sociala fält, där socialtjänsten tillhör det kommunala och spelberoendeföreningarna det ideella fältet. Spelberoendeföreningarna präglas av en tydlig agenda där spelberoende och spelande är i fokus, medan socialsekreterarna tillhör en myndighet som endast i liten utsträckning kommer i kontakt med spelberoende och som även har andra sociala problem att förhålla sig till. Men kanske är det just detta som gör dessa två aktörer intressanta att studera? Mot bakgrund av att spelberoendeföreningarna driver frågan om ett tydligare kommunalt ansvar där spelberoende bör skrivas in i socialtjänstlagen samt att spelberoende bör tas på allvar blir det därmed intressant att belysa även socialtjänstens syn på detta då det är den myndighet som idag hanterar de sociala problemen i samhället.

Metod

Metodval

I min studie har jag valt att använda mig av kvalitativ metod i form av semistrukturerade intervjuer, då jag är intresserad av att studera och belysa hur utredande socialsekreterare respektive kontaktpersoner för ideella spelberoendeföreningar beskriver och resonerar kring

---

³ Statens Folkhälsoinstitut har sedan 1999 haft i uppdrag att arbeta med spelberoende, dels i form av ett nationellt kunskapscentrum kring frågor som rör hur många människor som mår dåligt på grund av ett överdrivet spelande och dels genom att utveckla förebyggande metoder för att minska spelproblemen i Sverige och utveckla behandlingsformer för spelberoende samt stödja verksamheter och föreningar för spelberoende.

spelberoende som fenomen samt hur de ser på ansvar i förhållande till spelberoendeproblematiken. Med hjälp av kvalitativa intervjuer är min ambition att försöka belysa och på ett djupare plan undersöka komplexiteten kring synen på spelberoendeproblematiken (Aspers 2007).

Levin (2008 s.37) refererar till Steven Taylor och Robert Bogdan som beskriver att man med hjälp av kvalitativ metod söker sammanhang, mening och en djupare förståelse för människor med utgångspunkt från deras egna verklighetsuppfattningar. Med hjälp av kvalitativa metoder får man en närhet till det man studerar. Min ambition och mitt intresse är *inte* att studera hur vanligt förekommande spelberoende är eller omfattningen av problematiken, utan istället vill jag få en djupare förståelse kring hur utredande socialsekreterare respektive personer från spelberoendeföreningar ser på och förhåller sig till spelberoende som fenomen, med fokus på deras egna upplevelser, tolkningar och berättelser. Att på detta sätt utgå från aktörernas egna sätt att resonera om en företeelse och den mening som de tillskriver den beskriver Aspers (2007) som *första ordningens konstruktioner*, där forskaren utgår från aktörernas *livsvärld*. I aktörernas livsvärld ingår föreställningar, uttryck och andra tankekonstruktioner som tas för givet av aktörerna inom ett visst fält (Aspers 2007).

Urval

I min studie valde jag att både intervjua utredande socialsekreterare, samt kontaktpersoner för ideella spelberoendeföreningar, då jag var intresserad av att närmare studera hur de förhöll sig till spelberoendeproblematiken. Jag intervjuade fyra utredande socialsekreterare och tre personer från spelberoendeföreningar. I bilaga 1 ger jag en kort presentation av mina intervjupersoner för att läsaren ska få en bild av sammanhang och kontext i förhållande till de svar som sedan presenteras i analysen. Kravet för samtliga socialsekreterare var att de skulle ha erfarenhet av att arbeta inom socialförvaltningen på utredande enheter av vuxna missbrukare samt att de någon gång skulle ha kommit i kontakt med spelberoende. Vad gäller kontaktpersonerna för spelberoendeföreningarna fanns det en självklarhet i att de hade erfarenhet av spelberoende då spelberoendeföreningarna både jobbar med kunskapsspridning av spelandets baksida och stöd för personer med spelberoende och deras anhöriga.

Eftersom jag ville ge mina intervjupersoner lika stort utrymme i uppsatsen var min tanke från början att jag skulle intervjua tre personer som representerade ideella spelberoendeföreningar och tre utredande socialsekreterare som hade kommit i kontakt med spelberoende. När jag väl hade bokat in mina intervjuer och gav mig ut för att genomföra dem

blev antalet intervjupersoner lite fler än vad som var tänkt från början. Vid ett intervjutillfälle medverkade intervjupersonens kollega under intervjun. Kollegan som idag jobbar med behandling och som kommer i kontakt med personer som har ett spelberoende, framförde många intressanta resonemang och tankar under intervjun. Dock har jag valt att inte lyfta fram kollegan närmare i analysen då min avgränsning av aktörer har varit utredande socialsekreterare respektive personer från spelberoendeföreningar. Vid ytterligare ett intervjutillfälle hade socialsekreteraren tagit med sig sin kollega som också arbetade som utredande socialsekreterare, för att medverka i intervjun. I och med detta så blev det slutliga antalet intervjuade socialsekreterare fyra stycken istället för tre som var tänkt från början. Jag ser inte nödvändigtvis detta som något negativt i sig då flera perspektiv snarare berikar uppsatsen än drar ner den och båda intervjupersonerna tillförde mycket intressanta erfarenheter och tankar kring de frågor som jag ställde. Jag är dock medveten om att det finns en skillnad i att intervjua två personer samtidigt, då intervjupersonerna kan ha påverkat varandras svar på olika sätt i den aktuella intervjusituationen, till skillnad från om de hade genomfört intervjun en och en. Min uppfattning av intervjusituationen var dock att de båda socialsekreterarna uttryckte erfarenheter och tankar som de själva ansåg vara av vikt att lyfta fram samt att de kände sig trygga i intervjusituationen. Att det inte blev ett exakt jämnt antal socialsekreterare (4st) jämfört med personer från spelberoendeföreningar (3 st.) ser jag inte heller som ett stort problem i sig framför allt med avseende på att min ambition med uppsatsen inte i första hand handlar om att få fram jämförbara kvantitativa data utan snarare att belysa och lyfta fram några olika sätt att resonera kring spelberoende (Aspers 2007).

Urvalsprocessen

Vad gäller urvalsprocessen i min studie, skedde den framför allt slumpmässigt då jag först och främst ringde runt till olika socialförvaltningar för att förhöra mig dels om socialsekreterarna på enheten hade kommit i kontakt med spelberoende för att därefter se om det fanns ett intresse av att delta i min studie (Aspers 2007). När det gällde spelberoendeföreningarna så fann jag deras nummer via en sökning på Google⁴ och jag ringde därefter runt för att höra hur intresset i att delta i min studie såg ut. Urvalsprocessen var betydligt svårare än vad jag hade trott, framför allt när det gällde att få tag i intervjupersoner från socialförvaltningen som hade kommit i kontakt med spelberoende.⁵ Jag lyckades trots det få tag på tre socialsekreterare som

---

⁴ Jag sökte på "spelberoende" och hittade då bland annat spelberoendes riksförbunds hemsida samt andra spelberoendeföreningars hemsidor där kontaktinformation stod utskrivet.

⁵ Detta kommer att diskuteras mer utförligt under avsnittet "Tillvägagångssätt".

ville ställa upp i min studie och de tillhörde inte samma förvaltning utan kom från tre olika kommuner och stadsdelar, vilket jag såg som positivt då det gav en bredare och ett mer nyanserat perspektiv än om jag hade intervjuat personer från samma enhet som förmodligen hade haft ett mer likartad synsätt. Det var betydligt lättare att få tag på intervjupersoner från spelberoendeföreningar. Det kan självklart finnas olika tänkbara förklaringar till detta och en förklaring kan ju vara att de som är engagerade i spelberoendeföreningarna också är väldigt måna om att prata och diskutera spelberoendeproblematiken på ett annat sätt än de socialsekreterare som kanske endast ett fåtal gånger har kommit i kontakt med spelberoende. Viktigt att notera här är att de socialsekreterare som ville ställa upp i min studie *faktiskt* utredde spelberoende och hade kunskap om detta. En tänkbar anledning till svårigheten att få tag på fler utredande socialsekreterare i min studie kan ha varit just att inte alla socialsekreterare utreder spelberoende och har kunskap kring problematiken på samma sätt som mina informanter.

Tillvägagångssätt

Efter att jag hade hittat ett intressant problem att undersöka vidare i min uppsats, skrev jag syftet och frågeställningarna som basen för min uppsats. Jag tog därefter snabbt kontakt med fältet för att se om det fanns något intresse av att delta i min undersökning. Jag förstod ganska snabbt att det inte skulle bli helt enkelt att få tag i intervjupersoner inom socialförvaltningen som hade kommit i kontakt med spelberoende. I mina samtal med enhetscheferna inom de olika socialförvaltningarna möttes jag av en ganska främmande inställning till spelberoende där många av dem upplyste mig om att spelberoende inte var något som de vanligtvis kom i kontakt med och om de hade gjort det så hade de hänvisat direkt till närmaste öppenvård. Då jag å ena sidan möttes av en viss svårighet vad gällde att få tag på intervjupersoner från socialtjänsten som hade kommit i kontakt med spelberoende, såg jag samtidigt samtalen med de olika socialförvaltningarna som ett intressant resultat i sig som visade på kommunernas otydlighet vad gäller utredning och hantering av spelberoendeproblematiken, något som bland annat har lyfts fram i debatten kring spelberoende av spelberoendeföreningar i landet.

Efter att jag hade fått tag på mina intervjupersoner som ville delta i min studie, skickade jag ut ett informationsbrev (se bilaga 2) till deras e-mail där jag beskrev syftet med min studie samt informerade om anonymitet, intervjuens beräknade längd och bandinspelning. Vad gäller bandinspelningen hade jag redan i telefonkontakt med intervjupersonerna ställt frågan om det gick bra om jag spelade in intervjun. Samtliga intervjupersoner samtyckte till bandinspelning.

Innan jag gav mig ut på fältet utformade jag en intervjuguide (se bilaga 3 och 4) där jag utgick från ett antal teman med ett antal underfrågor tillhörande varje tema. I utformandet av intervjuguiden utgick jag från mitt syfte och mina centrala frågeställningar som jag ville besvara i uppsatsen. Under intervjutillfällena utgick jag från min intervjuguide samtidigt som jag inte lät mig bli för styrd av den. Jag lät mina intervjupersoner tala ganska fritt kring de ämnen som jag lyfte fram och jag följde upp deras resonemang med uppföljningsfrågor (May 2001). Detta gjorde att de frågor som jag hade i min intervjuguide inte alltid ställdes i den ordningen som de stod skrivna, utan de ställdes snarare i den ordning som kändes naturligast utifrån det samtalsämne som var uppe i stunden. Intervjuerna varade mellan 45 minuter och 1 timme och de genomfördes på de intervjuades arbetsplatser.

Bearbetning och analys

De inspelade intervjuerna transkriberades i sin helhet, dock med ett visst överseende för detaljrikedom så som pauser, ”hummande”, suckar osv., då jag inte bedömde det som betydelsefullt för min fortsatta analys. Aspens (2007) beskriver att det framför allt är konversationsanalytiker och lingvister som kräver mer noggranna transkriberingar och att det är upp till varje forskare att bedöma vad som är meningsfullt vad gäller exakt ordagrannhet, så som pauser, skratt, gester osv., för fortsatt analys. Efter transkriberingen av mina intervjuer gick jag vidare med att koda, kategorisera och tematisera det utskrivna materialet. Detta innebar att jag kunde urskilja tendenser och synliggöra olika mönster i mina intervjuer, som jag i sin tur kunde fortsätta analysera med hjälp av teorierna (Aspens 2007; May 2007).

Resultatens tillförlitlighet

I min studie har det varit betydelsefullt att reflektera över och försöka medvetandegöra vilka faktorer som har kunnat tänkas inverka på det empiriska material som jag har samlat in och således även på det resultat som jag slutligen har fått fram. Mitt empiriska material har bestått av intervjuer och den kvalitativa intervjun har både sina förtjänster och begränsningar. Kunskapen som jag får genom kvalitativa intervjuer är begränsad och gäller specifikt för de personer jag intervjuar och det är därmed svårt att dra några generella slutsatser från min empiri. *Reliabiliteten* är därmed inte så hög då det hade varit svårt för någon annan att upprepa studien och få samma resultat som mina egna, då såväl kontext, tid och sammanhang påverkar resultatet. Likväl har jag med hjälp av den kvalitativa metoden i form av intervjuer kunnat få en *djupare* kunskap kring fenomenet och belysa dess komplexitet, mångfald och

variation snarare än dess omfattning och utbredning (May 2007). Det är även viktigt att resonera kring *validiteten* i min studie, dvs om jag verkligen har studerat det jag har avsett att studera. Mitt syfte med studien var att undersöka hur utredande socialsekreterare respektive personer från spelberoendeföreningar ser på och förhåller sig till spelberoendeproblematiken samt hur de ser på sitt ansvar i förhållande till problematiken. Genom intervjuer med dessa personer anser jag att jag har undersökt det jag avsett att undersöka (May 2007). Tillförlitligheten i min uppsats handlar även om att jag som ”forskare” på ett hederligt och systematiskt sätt samlar in och bearbetar min empiri. Att öppet redovisa hur jag under min forskningsprocess har gått tillväga tror jag är viktigt för att öka tillförlitligheten. Att spela in mina intervjuer, för att inte gå miste om värdefull information, samt transkribera dem är även en viktig del.

Att göra intervjuer innebär att man som forskare kliver in i intervjupersonernas livsvärldar, vilket inte är helt oproblematiskt. Aspers (2007) betonar medvetenhet och reflexion över den egna rollen när man använder sig av kvalitativa metoder. Som forskare kan man med andra ord inte helt och hållet behålla en total objektivitet i mötet med de man studerar utan man kommer på ett eller annat sätt att påverka och bli påverkad av sammanhanget. När jag själv gav mig ut för att göra intervjuer var detta en viktig del att reflektera över. Olika faktorer så som ålder, kön, uttryckssätt både hos mig som intervjuare men även hos respondenterna har självklart inverkat på intervjusituationen på olika sätt, samtidigt som många av dessa faktorer har varit ofrånkomliga. De frågor jag har ställt, har även påverkat vilka svar jag har fått.

Förförståelse

Min egna personliga förförståelse kring spel om pengar i allmänhet och kring spelberoende i synnerhet har varit tämligen begränsad innan jag påbörjade mitt uppsatsskrivande. Jag har själv aldrig varit en spelare. Man kan då fråga sig vad det var som gjorde att jag valde just detta ämne? Den främsta anledningen till varför jag intresserade mig för just spelberoende berodde på att jag under de senaste åren hade märkt en avsevärd ökning vad gäller spel och reklam för spel runt omkring mig. Jag hade även uppmärksammat debatten kring spelberoende som ett ökat samhällsproblem och mot bakgrund av mitt val av yrke som blivande socionom fann jag detta intressant att studera närmare, då jag kommer arbeta med just sociala problem i mitt yrke. Innan jag gav mig ut på fältet för att göra intervjuer läste jag in mig på ämnet genom tidigare forskning och den aktuella debatten kring spelberoendeproblematiken. Å ena sidan kanske jag hade kunnat möta fältet mer

förutsättningslöst om jag inte hade burit med mig förförståelsen kring spelberoende i förhållande till tidigare forskning osv. Samtidigt fann jag ett värde i att ha en viss förförståelse kring ämnet innan jag gjorde mina intervjuer, då jag på ett mer naturligt sätt kunde samtala kring ämnet och diskutera frågorna djupare, även om denna förförståelse till viss del kan ha inverkat på intervjutillfällena.

Etiska överväganden

Det har varit viktigt att ta ställning till etiska principer under mitt uppsatsskrivande. Vetenskapsrådet (2002) har tagit fram fyra grundläggande huvudkrav som bör gälla inom den samhällsvetenskapliga forskningen. Dessa huvudkrav kallas; *informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* och *nyttjandekravet*. Vad gäller informationskravet har jag varit tydlig med att informera de personer som har deltagit i min uppsats kring syftet med studien samt att deltagandet har varit frivilligt. Detta har gjorts dels genom utskicket av informationsbladet och även i början av varje intervju. Samtyckeskravet bygger vidare på frivillighetsprincipen där man som forskare även ska få ett samtycke från de som ska medverka i studien. Samtliga intervjupersoner har samtyckt till att medverka i min studie. Vad gäller Konfidentialitetskravet har jag valt att avidentifiera samtliga intervjupersoner som har medverkat i studien. Detta har jag gjort genom att benämna intervjupersonerna för ”socialsekreterare 1, 2, 3 och 4” samt ”intervjuperson 1, 2 och 3 från spelberoendeförening”. Nummerordningen på intervjupersonerna har skett slumpmässigt och har således inte ett samband med i vilken ordning intervjuerna har skett. Jag har inte heller skrivit ut vilken kommun som intervjupersonerna arbetar i. Jag har även varit noga med att förvara informationen som jag har samlat in i form av intervjuer säkert och jag har varit den enda personen som har lyssnat av de inspelade intervjuerna. Nyttjandekravet handlar om att man använder insamlad data till det man har sagt att det ska användas till. Självklart har jag bara använt det insamlade materialet till min studie och ingenting annat.

Tidigare forskning

Spel och spelberoende är ett förhållandevis nytt forskningsfält, om man jämför med annan forskning kring beroende av exempelvis alkohol och droger som är betydligt mer omfattande. Spelforskningen spänner över flera olika akademiska discipliner, så som sociologi, biologi, psykologi, genetik, medicin och psykiatri. Inom forskningen finns således skilda synsätt på spelberoende som fenomen. En del forskare lyfter fram genetiska faktorer bakom

spelberoendet (Brené 2007), medan andra tar upp samhälleliga faktorer så som utbud, marknadsföring samt tillgänglighet av spel som avgörande faktorer (Binde 2005; Lalander 2004). Det finns även de forskare som belyser den sociala omgivningen som en del i utvecklandet av ett spelberoende (Svensson 2005). Forskningen visar med andra ord på hur synen på spelberoende kan placeras på en glidande skala mellan tre olika nivåer dvs. individnivå, gruppnivå och samhällsnivå. Beroende på om man ser spelberoende som något genetiskt hos den enskilde individen eller som en konsekvens av samhällets ökade tillgång, acceptans och tillgänglighet på spel, blir tyngdpunkten på skalan olika. Medan det förstnämnda riktar uppmärksamheten på individens egna brister, riktar det andra uppmärksamheten mot samhället och spelindustrin. Följaktligen blir då synen på vems ansvar och vilka lösningar som är lämpligast mot ett spelberoende styrd av var på skalan man befinner sig.

Biologiska orsaker till spelberoende

På uppdrag av Statens Folkhälsoinstitut har Stefan Brené (2007), som är docent i neurobiologi, gett ut en rapport som lyfter fram en utförlig genomgång av internationell forskning som beskriver underliggande biologiska orsaker till utvecklandet av ett spelberoende. I rapporten betonas många likheter vad gäller spelberoende och annat drogberoende i förhållande till genetiska och andra biologiska faktorer. I olika internationella studier har forskare kunnat se samma sug och begär i hjärnan hos både de personer som har ett spelberoende och hos de som har ett drogberoende (*ibid.* s.12). I dessa studier har man låtit spelberoendepersoner se filmer med kasinomiljöer och andra spelmiljöer samtidigt som man har visat liknande filmer fast som har lyft fram olika beroendeframkallande medel för personer som har ett drogmissbruk, där de båda uppvisade samma sug efter att spela respektive att ta droger. När forskare har studerat hjärnaktiviteten hos personer som har ett spelberoende eller ett drogberoende har man kunnat se en brist i hjärnans belöningssystem. De människor som inte har ett beroende får en känsla av välbefinnande med hjälp av bland annat ämnet dopamin som finns i hjärnans belöningssystem när de exempelvis äter mat, motionerar och sover. För de personer som däremot har ett spel- eller drogberoende menar en del forskare att det finns en brist i hjärnans belöningssystem där de vardagliga beteendena som att exempelvis äta, motionera och sova inte räcker till för att skapa välbefinnande. Genom ett ökat spelande om pengar eller intag av beroendeframkallande medel kan dessa personer öka nivån av dopamin i hjärnan och på så vis ”normalisera” hjärnans

belöningssystem så att de når välbefinnande. Genom att på detta kraftfulla sätt öka hjärnans belöningssystem kommer de personer som har ett spel- eller drogberoende i allt mindre utsträckning söka kickar från vardagliga beteenden utan istället få ett ökat sug efter drogen eller spelandet. Fortfarande är forskningen om beroendeframkallande droger betydligt mer omfattande än den forskning som har gjorts vad gäller spelberoende. Samtidigt menar Brené att man med hjälp av forskning kring olika typer av droger kan se samband i mekanismer i hjärnan även i förhållande till spelberoende, där spelandet likt drogen tar över hjärnans naturliga belöningssystem (*ibid*).

Samhälleliga och sociala faktorer i förhållande till spelberoende

Sociologen Philip Lalander (2004) är en av de forskare som lyfter fram spelmarknaden med dess ökade tillgänglighet och produktutveckling som en orsak till ett ökat spelberoende. Lalander menar att om forskningen endast fokuserar på individuella faktorer bakom spelberoende så som exempelvis karaktärsbrist eller genetisk ärftlighet, går man miste om det samhälle och den sociala verklighet som spelaren interagerar med. Med ett individualistiskt synsätt på spelberoende går samhället och spelmarknaden därmed fri från kritik och ansvar (Lalander 2004). I rapporten *Den statliga spelapparaten. Mellan ekonomisk succé och social realitet* (2004) för Lalander en kritisk diskussion kring den svenska spelmarknaden främst med utgångspunkt i fenomenet Jack Vegas. Lalander har i sin studie genomfört över 100 deltagande observationer i olika spelmiljöer samt gjort intervjuer med storspelare. Han lyfter bland annat fram Jack Vegasapparaternas tekniska utformning som en stor del i att locka spelare till fortsatt spelande. I samband med denna diskussion beskriver han hur statens Svenska spel försöker ”tvätta rent” och ”neutralisera” spelapparaterna genom att förknippa spelandet med idrottsvärlden och med vinnare. I broschyrer och årsberättelser framställer man den typiska Jack Vegasspelaren som en person som definitivt inte är spelberoende utan som istället har ett rikt socialt liv och som ser spelandet som en rolig nöjesföreteelse i tillvaron. En bild som går långt ifrån den verklighet som Lalander har tagit del av i sin studie. Vidare belyser Lalander andra faktorer som är framträdande i Svenska spels språk i förhållande till Jack Vegas, där man bland annat beskriver spelandet på spelmaskinen som ett socialt nöje, en generös aktivitet som frambringar pengar till idrott och ungdomar samt att det är ett spel med små insatser och små summor och därmed inte särskilt riskabelt. Som titeln på rapporten antyder, menar Lalander sammanfattningsvis att bakom den ekonomiska framgång som staten drar in på olika spelapparater döljer sig en annan verklighet som blir förödande för många

människor som hamnar i ett spelberoende. Lalander belyser även de sociala aspekterna som finns i ett spelberoende, där många av de personer som han har intervjuat ser spelandet som ett sätt att komma bort från vardagen och ensamheten för att känna sig som en del i ett socialt sammanhang. Många av spelarna är ”stammisar” och återkommer ofta till samma spelställe (*ibid.*).

Ungdomars spelande

Sociologen Ove Svensson är en framträdande forskare inom området spelberoende i Sverige och trots att han främst har forskat kring ungdomars spelberoende har jag valt att lyfta fram honom i detta avsnitt. Detta har jag gjort av två anledningar. Den första anledningen handlar om att det i Sverige inte finns så många sociologiska forskare inom området spelberoende och Svensson är som jag nämnt tidigare en framträdande forskare på området. Det andra skälet handlar om att mycket av det som Svensson lyfter fram i sin forskning även kan vara intressant för den som studerar spelberoende hos vuxna.

I avhandlingen *Ungdomars spel om pengar. Spelmarknaden, situationen och karriären* (2005) studerar Ove Svensson hur ungdomar har kommit att påverkas av det ökande spelandet i Sverige och i vilken omfattning de själva har blivit en del av den spelande kulturen.

Avhandlingen baseras dels på en litteraturundersökning kring tidigare forskning av spel och spelproblem, dels på en omfattande empiri i form av intervjuer med ungdomar i åldern 15-17 år kring deras upplevelser av spelandet, samt observationer i olika spelmiljöer. I avhandlingen riktas fokus dels på situationen på den svenska spelmarknaden i förhållande till statens och spelbolagens agerande, men fokus riktas även på ungdomskulturen och de sociala faktorer som påverkar de ungas spelmönster. I avhandlingen framkommer att många ungdomar ser spel om pengar som en slags fritidsaktivitet som de kan ägna sig åt för att exempelvis koppla av eller för att umgås med vänner. Spel om pengar kan här betraktas som en del av ungdomarnas övriga sociala aktiviteter där spelandet integreras i de miljöer där ungdomarna socialiseras, exempelvis i skolan, på fritiden och inom familjen. Ungdomars spel om pengar relateras i avhandlingen till en handlingsteoretisk tankeram där de ungas spelmönster/spelhandlingar utvecklas i förhållande till olika förhållanden, dels strukturella men även individuella. Förhållanden på spelmarknaden i form av utbud, tillgänglighet, marknadsföring, teknikutveckling, attityder, lagar och regleringar, tillsyn samt åldersgränser på olika spel skapar ett handlingsutrymme där de unga kan forma sitt spelande. Accepterande attityder till spel samt en alltmer expanderande spelmarknad med nya spelformer påverkar vidare de unga i sitt spelande. De ungas bakgrund och uppväxtförhållanden är ytterligare en

faktor som har visat sig haft betydelse i hur spelandet utformas inom handlingsutrymmet. Här handlar det främst om speldebut, socioekonomisk ställning och erfarenhet av spel och spelproblem. Även själva spelsituationen i form av spelmiljöer och spelformer har en samverkan med tidigare nämnda faktorer. Många ungdomar introduceras till spel genom familjen eller vänner och de olika socialisationsmiljöerna påverkar således utvecklandet av spelandet (Svensson 2005).

Marknadsföring och spelreklam

I debatten kring spelberoende framhålls ofta diskussioner kring i vilken mån reklam och marknadsföring för spel om pengar, bidrar till ett ökat spelberoende i samhället. Fokus riktas därmed mot samhället och spelpolitiken. I rapporten *Att sälja en dröm* (2005:21) för Per Binde en kritisk granskning av spelreklamen. Det framgår i rapporten att det finns relativt lite forskning kring spelreklam idag, trots att det är ett ytterst omdebatterat ämne. Binde menar att spelreklam och dess påverkan på människor som utvecklar ett spelberoende är ett ytterst svårfångat forskningsfält. Svårigheten grundar sig i att man som forskare med hjälp av empiriska undersökningar inte direkt kan dra några slutsatser om spelreklam bidrar till ett ökat spelande eller om ett ökat spelande bidrar till ett ökat intresse av spelreklam. Vidare är det komplicerat att undersöka reklamens påverkan på människor, med hjälp av exempelvis intervjuer eller frågeenkäter, då många inte medvetet upplever att de har blivit påverkade av reklamen. Bindes undersökning visar dock att de personer som har ett spelberoende oftare minns reklamen kring spel än de som inte har ett beroende. Även om det finns en oklarhet i om spelreklam i sig bidrar till ett ökat spelberoende finns det studier som visar att de personer som redan är i ett spelberoende eller som försöker minska sitt spelande, upplever spelreklamen som problematisk då den lockar och ger impulser till att spela (Binde 2005).

Sammanfattningsvis kan man säga att den stora bredden på forskningen visar på spelberoende som ett mångfacetterat fenomen där synen på problematiken kan variera beroende på från vilket perspektiv man väljer att belysa det utifrån. Min genomgång av tidigare forskning visar även på avsaknaden av forskning som belyser socialtjänstens roll i förhållande till spelberoendeproblematiken.

Spelberoende i statistiken

Den första och hittills enda omfattande befolkningsstudie för att kartlägga utbredningen av spelproblemen i Sverige genomfördes år 1997-1998.⁶ Studien visade att ca 2 % av den svenska befolkningen kunde betraktas som problemspelare och ca 0,6 % som spelberoende (Rönnerberg et al 1999). En uppföljande studie genomfördes sedan mellan åren 1999-2001 för att få en tydligare bild av vad som kännetecknade personer med ett spelberoende. Urvalet bestod av två grupper, den ena av personer som hade spelat utan att få några problem och den andra av personer som hade haft spelproblem någon gång i livet. Resultaten från undersökningen visar bland annat att de personer som hade spelproblem hade börjat spela i betydligt tidigare ålder än de som inte hade spelproblem. Ur studien framkommer även att det endast är ett fåtal av de som har haft spelproblem som har sökt hjälp för problemen samt att de med spelproblem i större utsträckning hade haft en utsatt uppväxt. De med spelproblem rapporterade i högre grad depressiva reaktioner samt större alkoholvanor än kontrollgruppen (Jonsson et al 2003). Det har under de senaste åren inte gjorts någon ny befolkningsstudie kring omfattningen av spelberoende i Sverige. Det finns dock anledning att anta att problematiken är densamma eller att det till och med har ökat, då det bland annat har skett en enorm utveckling inom spelmarknaden i Sverige idag där nya spelkoncept har tillkommit i allt snabbare takt och där onlinespel har blivit en stark trend. Spel över internet kan även bidra till att det finns ett stort mörkertal i förhållande till spelberoendeproblematiken då många kan sitta hemma i det dolda och spela framför datorn. Ökad tillgänglighet till spel är även ett skäl till ett förmodat ökat spelande i Sverige (Lotteriinspektionen 2009; Statens folkhälsoinstitut 2003).

Teoretiska utgångspunkter

Nedan motiverar jag mitt val att teoretisk språngbräda som kommer att ligga till grund för min analys.

Socialkonstruktivism

Som grund i min analys kommer jag att utgå från ett socialkonstruktivistiskt perspektiv. Grunden i socialkonstruktivismen handlar om att ifrågasätta och utforska det självklara i vår vardag och därmed inte ta det direkta och omedelbara för givet. Socialkonstruktivismen blir

---

⁶ Studien genomfördes med hjälp av telefonintervjuer samt postenkäter där frågor kring spelvanor ställdes till ett urval av befolkningen som bestod av 9917 personer men där svarsfrekvensen hamnade på 72 % av det totala och man fick därmed endast in svar från 7139 personer.

således en kritisk kraft som försöker se bakom de ytliga fenomen som tar sig uttryck i vardagslivet (Burr 2003; Wenneberg 2001). Med utgångspunkt i socialkonstruktivismen är vår kunskap och vår upplevelse av vår omvärld socialt konstruerad. Med detta menas att vi människor i samspel med varandra tillsammans skapar den verklighet som vi befinner oss i. Språket är därmed en viktig del i hur vi konstruerar verkligheten, då vi genom språket skapar innebörd och mening i våra uttryck och i vår omvärld. Redan som barn lär vi oss ett språk som således strukturerar verkligheten för oss på förhand. Vi föds därmed in i en värld som redan är konstruerad. Att vi exempelvis ser och uppfattar ett bord har och göra med att vi redan förstår begreppet då det är socialt konstruerat av oss människor. Genom gemensamma processer skapar vi en verklighet som på många sätt upplevs som självklar för oss (Wenneberg 2001).

Då min uppsats bygger på intervjuer med utredande socialsekreterare och med personer från spelberoendeföreningar, blir den socialkonstruktivistiska utgångspunkten i analysen relevant för att kunna analysera och lyfta fram hur intervjupersonerna talar kring fenomenet spelberoende, dvs. deras konstruktioner av fenomenet. Med utgångspunkt i ett socialkonstruktivistiskt perspektiv blir det därmed intressant att studera de olika aktörernas sätt att betrakta spelberoende, med avseende på problemets karaktär, orsaker, lösningar, ansvar och släktskap med andra problem, då det får konsekvenser för hur problemet i slutändan bör lösas och då detta följaktligen påverkar de människor som har ett spelberoende. Mina teoretiska glasögon kommer därmed rikta fokus på hur spelberoende konstrueras i de olika aktörernas beskrivningar och resonemang kring fenomenet. Detta innebär inte på något sätt att jag förnekar att spelberoende finns i verkligheten eller att intervjupersonernas beskrivningar av problematiken skulle vara inkorrekta på något vis. Tvärtom, är jag fullt införstådd i att spelberoende är ett reellt problem för många människor i Sverige och intervjupersonernas beskrivningar och resonemang kring problemet har berikat min uppsats med nyanserade synsätt, erfarenheter och beskrivningar kring fenomenet.

Sociala problem som konstruktioner

Vad är egentligen ett socialt problem? Det finns inga självklara svar på denna fråga. I många sammanhang används dock begreppet som något självklart i samband med diskussioner om alkohol - och narkotikamissbruk, hemlöshet och kriminalitet, där man således tar för givet innebörden av begreppet "socialt problem" (Meeuwisse & Swärd 2002). Med utgångspunkt i ett socialkonstruktivistiskt synsätt ser man inte sociala problem som endast objektiva förhållanden utan snarare som konstruktioner som på olika sätt och av olika aktörer framhålls

som just sociala problem. Med detta synsätt kan man rikta uppmärksamheten på hur olika fenomen framställs, vilka åtgärder som lyfts fram samt hur fenomenen på olika sätt etableras som sociala problem. Intressant blir därmed att studera varför vissa problem konstrueras och "legitimeras" som sociala problem medan andra problem inte gör det. Det är således inte i första hand relevant att studera vad som *är* ett socialt problem utan snarare hur något *görs* till ett socialt problem. Socialkonstruktivister intresserar sig därför för hur ett problem konstrueras genom olika definitionsprocesser (Sahlin 2002).

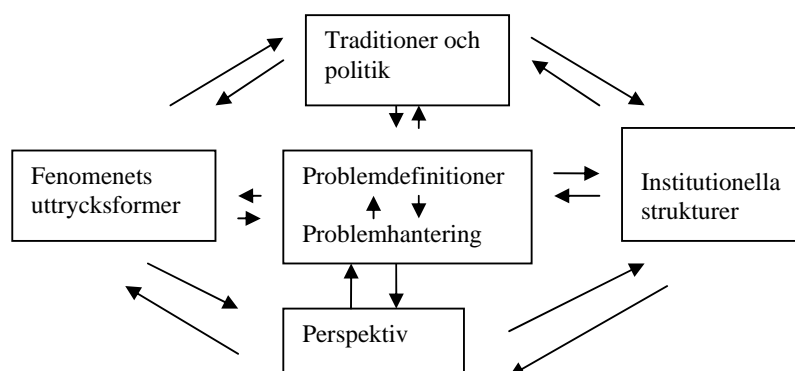
Claims-making

Spector och Kitsuse (2001) utgår från ett socialkonstruktivistiskt synsätt när de hävdar att ett problem först blir ett socialt problem då någon upplever det som ett sådant och beskriver det som ett problem. Spector och Kitsuse (2001) beskriver vidare hur sociala problem således framträder genom så kallad *claims making*, dvs. genom att någon eller några hävdar att det finns ett samhällsproblem som påkallar det allmänna eller samhällets ingripande på något sätt. Sociala problemdefinitioner konstrueras därmed av olika aktörer i samhället som försöker tillkalla uppmärksamhet gentemot problemet och få samhället att åtgärda det. De sociala problem som framträder genom *claims making* framställs således som ett befintligt problem som är möjligt att åtgärda genom offentliga insatser. Olika aktörer kan anföra *claims*, eller så kallade anspråk, för att lyfta fram ett problem och konstruera antaganden kring problemets karaktär, orsaker samt vem som bär skulden och ansvaret för problemet. *Claims* är således inte en enda avbildad sanning av problemet utan snarare olika konstruktioner och definitioner av fenomenet. Spector och Kitsuse (2001) lyfter här fram intresset i att studera dessa *claims making*-aktiviteter, snarare än att bedöma vilka *claims* som är sanna eller falska.

En modell för att förstå vad som uppfattas som sociala problem

Som komplement till den socialkonstruktivistiska ansatsen, har jag även i min analys valt att utgå från en modell som Anna Meeuwisse och Hans Swärd använder sig av i diskussionen kring hur man i olika sammanhang kan se på vad som uppfattas och definieras som sociala problem. Meeuwisse och Swärd beskriver med hjälp av modellen hur uppfattningen om sociala problem påverkas av en rad faktorer, så som *traditioner och politik, institutionella strukturer, fenomenets uttrycksformer samt vilket perspektiv som bildar utgångspunkten för problemdefinitionen*. Meeuwisse och Swärd går inte emot det socialkonstruktivistiska perspektivet utan ser snarare i likhet med detta perspektiv att det inte finns några "egentliga"

sociala problem i den bemärkelsen att problemsynen kan variera mellan olika tider och olika sammanhang (Meeuwisse & Swärd 2002).

Källa: Meeuwisse & Swärd 2002 s. 46

Traditioner och politik

Synen på olika sociala problem i samhället samt hur dessa ska hanteras präglas av både kulturella, historiska och politiska förhållanden. I olika kulturer kan sociala problem betraktas på olika sätt. Traditionella och historiska synsätt på problemen kan följa med och prägla även dagens syn på hantering av problemet. Den kommunala socialtjänsten är en myndighet som på många sätt är trögrörlig och som således präglas av traditionella synsätt på sociala problem. I Sverige har vi även en politisk tradition där staten och kommunen har ett stort ansvar i att erbjuda offentliga lösningar på de sociala problemen (Meeuwisse & Swärd 2002).

Fenomenets uttrycksformer

Hur ett fenomen tar sig uttryck, dvs. hur vi får kontakt med problemet genom exempelvis massmedia, statistik eller på gator och torg påverkar också hur problemet sedan definieras och hanteras (Meeuwisse och Swärd 2002). Begreppet *claims-making* kan i det här sammanhanget bli aktuellt, då det handlar just om de aktiviteter där ett problem förs fram just som ett problem som bör åtgärdas. Genom att olika personer eller grupper för fram sin konstruktion av problemet framhålls fenomenet på olika sätt (Spector & Kitsuse 2001).

Perspektiv

Vilket perspektiv man väljer att utgå ifrån när man betraktar sociala problem får i sin tur följder för hur problemet definieras och hanteras. Utgår man exempelvis från en individualistisk syn där man betraktar människan som en varelse som får ansvara för sitt eget

liv, blir troligtvis synen på individens problem något som får lösas av individen själv. Ser man däremot sociala problem som en följd av strukturella förutsättningar i samhället blir troligtvis hanteringen av problemet annorlunda (Meeuwisse & Swärd 2002).

Institutionella strukturer

Med begreppet institution syftar man i det här sammanhanget dels till olika samhällliga verksamheter och myndigheter så som exempelvis socialtjänsten, men även institutionella normer och regler i samhället. Olika aktörer medverkar således aktivt till definitionen av sociala problem och detta kan ske på olika arenor så som exempelvis i den massmediala debatten, i lagtexter och inom kommunerna. Den kommunala socialtjänsten är en del i problemdefinitionen då det är den myndighet som hanterar sociala problem. På grund av det kommunala självstyret i Sverige kan kommunernas socialtjänst hantera sociala problem på lite skilda sätt och synen på vilka åtgärder som bör sättas in kan också skifta mellan olika kommuner (Meeuwisse & Swärd 2002).

Jag finner modellen användbar i det avseendet att spelberoende inte i alla tider har betraktats som ett självklart socialt problem. Med hjälp av modellen som analysverktyg kan jag därmed lyfta fram hur de båda aktörerna resonerar kring spelberoende och problemdefinitionen samt problemhanteringen kring fenomenet.

Resultat och analys

För att kunna analysera mitt insamlade material kommer jag att använda mig av de teoretiska utgångspunkter som jag har presenterat ovan. Med hjälp av de teoretiska verktygen hoppas jag kunna lyfta fram intressanta teman och perspektiv som belyser intervjupersonernas diskussioner och resonemang kring spelberoende.

Spelberoende som ett individuellt eller samhälleligt problem?

Under mina intervjuer med utredande socialsekreterare respektive kontaktpersoner från spelberoendeföreningarna kunde jag urskilja hur spelberoende på olika sätt framställdes som ett mångfacetterat problem där diskussionen om problematiken kunde variera alltifrån att handla om samhälleliga aspekter till individuella och sociala faktorer. Likt den forskningsöversikt som jag presenterade under avsnittet "Tidigare forskning" kan

spelberoende således betraktas från många olika perspektiv där såväl samhällliga som individuella aspekter kan betonas (Brené 2007; Binde 2005; Lalander 2004; Svensson 2005). Beroende på vilket perspektiv man väljer att utgå ifrån när man betraktar sociala problem får i sin tur följer för hur problemet definieras och hanteras. Just valet av *perspektiv* är således en aspekt som Meeuwisse och Swärd (2002) belyser i den modell som de använder för att diskutera och förstå hur man i olika sammanhang kan se på vad som uppfattas och definieras som sociala problem (*ibid.*). Med hjälp av denna modell kan man studera hur spelberoende på olika sätt framställs av intervjupersonerna genom att de lyfter fram varierande perspektiv på problemet.

Spelberoende som ett samhällligt problem

Spelberoende som ett samhällligt problem framställdes då intervjupersonerna diskuterade samhällets acceptans i förhållande till spel om pengar. I ett samhälle där det anses vara normalt och accepterat att spela blir spelberoende således en dold problematik. Spelberoende som ett dolt problem i relation till andra missbruk så som alkohol och narkotika, var ett återkommande tema under intervjuerna. I intervjuerna framkom vidare spelmarknaden och tillgängligheten till spel som en del i att allt fler människor hamnar i ett spelberoende. Marknadsföring och reklam för spel var även en aspekt som framför allt spelberoendeföreningarna tog upp som problematisk i förhållande till ett ökat spelande i Sverige. Samhällets skyldighet att ta ansvar i förhållande till spelberoendeproblematiken betonades av spelberoendeföreningarna som lyfte fram staten och kommunen som viktiga aktörer i förhållande till detta. Utgångspunkten blir här ett problem som kräver samhällliga åtgärder. Forskarna Lalander (2004) och Binde (2005) framhäver på skilda sätt samhällliga aspekter i relation till spelande och spelberoende i Sverige, där Lalander menar att spelmarknaden med dess ökade tillgänglighet och produktutveckling bör belysas som en orsak till ett ökat spelberoende och där Binde för en kritisk granskning av spelreklamen. De båda tar således avstånd från ett individualistiskt synsätt och betonar istället samhället och spelmarknaden som en stor del i spelberoendeproblematiken.

Spelberoende – ett problem som drabbar vissa grupper

Spelberoende kunde även i vissa avseenden lyftas fram som ett problem som drabbar vissa grupper. Här framställdes problemet i förhållande till sociala och kulturella aspekter.

Det är ju ett stort socialt problem (spelberoende), speciellt kanske i invandrargrupper där man spelar mycket, där man har ett spel på ett annat sätt. Man kanske inte har så mycket missbruk, alltså narkotika och så utan man sitter och spelar kort (socialsekreterare 1).

Jag tror att det är precis som med alkohol och narkotika, det kan ju vara så att man har en genetisk känslighet också socialt och hemifrån. Sen kan det ju vara kompisar och umgänge. Jag tänker på många yngre idag som växer upp med mycket spel, man har lärt sig det sättet att koppla av (socialsekreterare 3).

Spelberoendeföreningarna beskrev även hur de på olika sätt arbetade förebyggande mot att just hamna i ett spelberoende där skolan var en viktig arena att vända sig till. Intervjuperson 3 från spelberoendeföreningen beskrev bland annat hur unga människor har lättare att bygga upp ett spelbeteende genom att redan i skolan börja spela med kompisar och att spelandet således allt mer kryper ner i åldrarna. Denna beskrivning ligger även i linje med den befolkningsstudie som genomfördes på uppdrag av Statens Folkhälsoinstitut mellan åren 1999-2001 som visade på tendenser av att personer med spelberoende har börjat spela i ung ålder (Jonsson et al 2003). Svensson (2005) lyfter även fram ungdomarna som en särskild grupp i förhållande till spelande och spelberoende, då många ungdomar introduceras till spel genom familjen eller vänner och de olika socialisationsmiljöerna påverkar således utvecklandet av spelandet (*ibid.*).

Individuella faktorer

Spelberoende i förhållande till individuella faktorer belystes även av en del intervjupersoner. En socialsekreterare (socialsekreterare 1) talade om så kallade "kickspelare" som spelade för att få kickar. Vidare talade två av socialsekreterarna om sambandet mellan depression och spelberoende. Den befolkningsstudie som genomfördes på uppdrag av Statens Folkhälsoinstitut mellan åren 1999-2001, visade bland annat att de med spelproblem i högre grad rapporterade depressiva reaktioner samt större alkoholvanor än kontrollgruppen (Jonsson et al 2003). Även andra diagnoser diskuterades i förhållande till spelberoende så som exempelvis bipolär diagnos.

Det framkommer ibland att en klient redan är aktuell inom psykiatrin, som har en diagnos, som till exempel bipolär och det framkommer att de spelar, att det är en del av själva sjukdomen, och vad ska man göra för att ändra ett beteende, det är inte lätt (socialsekreterare 4).

Jag tycker just det som är framträdande med spelberoende är just det här med dåligt mående, depression och så (Socialsekreterare 1).

Även intervjupersonerna från spelberoendeföreningarna tog upp den genetiska känsligheten som en faktor för att hamna i ett spelberoende, samtidigt som acceptansen i samhället betonades som en orsak till spelandet.

Jag tror även att jag som missbrukare har förutsättningar för att bli just missbrukare. Jag brukar säga att en normal människa kanske har ett decilitermått i det här med bekräftelsebiten, jag har 1 ½ deciliter, lite större mått som måste fyllas med något annat. Jag har ju provat mig runt, spel, alkohol, narkotika, men jag har ju alltid kommit tillbaka till spel. Det är där som min karriär började. Och det var ju för att det var accepterat att spela. Det var något som man gjorde på lördagskvällarna. Det var det som gjorde att jag fastnade (Intervjuperson 3 från spelberoendeförening).

Citaten från intervjupersonerna ligger i linje med den forskning som Brené (2007) lyfter fram som handlar om underliggande biologiska orsaker till utvecklandet av ett spelberoende. I rapporten *Underliggande biologiska orsaker till spelberoende- en kunskapsöversikt* (2007) betonas många likheter vad gäller spelberoende och annat drogberoende i förhållande till genetiska och andra biologiska faktorer, där forskare har kunnat se samma sug och begär i hjärnan hos både de personer som har ett spelberoende och hos de som har ett drogberoende (*ibid.*).

Med hjälp av den del som Meeuwisse och Swärd (2002) benämner *perspektiv* i modellen, kan spelberoende betraktas och beskrivas utifrån varierande synsätt av intervjupersonerna men även av forskarna på området. Hur man definierar och betraktar spelberoende får sedan konsekvenser för synen på hur problemet bör lösas. Betraktas spelberoende som ett i första hand samhällsligt problem ligger ansvaret främst på samhället och staten. Betraktar man det som ett problem som drabbar vissa grupper mer än andra kanske man bör jobba mer aktivt mot dessa grupper. Ser man på spelberoende som en del av en psykiatrisk diagnos blir således psykiatrin en viktig huvudman i förhållande till ansvarsfrågan för att erbjuda vård och hjälp mot problematiken. Det är svårt att dra några tydliga gränser mellan intervjupersonernas sätt att lyfta fram individuella, sociala och samhällsliga faktorer i förhållande till spelberoende. Majoriteten av intervjupersonerna betraktade spelberoende som en kombination av de olika faktorerna och således inte som *antingen* ett samhällsligt *eller* ett individuellt problem. När jag började studera och läsa igenom de transkriberade intervjuerna närmare kunde jag dock urskilja vissa implicita tendenser kring var tonvikten på samhället eller individen placerades av intervjupersonerna. De tendenser som jag fann var bland annat att spelberoendeföreningarna i allt högre grad behöll betoningen på samhället, dels med avseende på diskussioner om samhällets acceptans till spel, marknadsföreningen kring spel, okunskapen ute i samhället kring spelberoende och dels med avseende på betoningen av statens och

kommunens ansvar i förhållande till problematiken. Bland socialsekreterarna var diskussionen om dåligt mående och depression eller andra psykiatriska diagnoser mer framträdande under intervjuerna. Deras fokus låg mer på den individuella nivån, även om de också lyfte fram samhällets roll i problematiken. Sättet som de båda aktörerna arbetar på speglar även till viss del spelberoende på samhällelig och individuell nivå, där spelberoendeföreningarna aktivt arbetar med kunskapsspridning kring spelandets baksidor ute på skolor och arbetsplatser samt driver frågor om att förtydliga kommunens och statens ansvar i förhållande till problematiken. Spelberoendeföreningarna som även arbetar med att hjälpa personer som har ett spelberoende arbetar *proaktivt*, dvs. opinionsbildande då de initierar en långsiktig förändring genom att på olika sätt driva frågor kring spel och spelberoende. Socialsekreterarna kommer först i kontakt med spelberoende då en klient söker hjälp för sitt spelberoende och arbetar således mer *reaktivt*, dvs. reagerar då problemet redan har uppstått.

Spelberoende- med alkohol och narkotikamissbruk som referensram

Spelberoende kan i många avseenden betraktas som ett fenomen som inte i alla tider har uppmärksamats och betraktats som ett socialt problem. Bara för cirka 25-30 år sedan fanns det i princip ingen svensk forskning om spelberoende (Rönnerberg 2010). Mer traditionella föreställningar om missbruk som sociala problem kan däremot kopplas längre tillbaka i tiden i förhållande till framför allt alkohol men även narkotika. Ofta används alkohol-och narkotikamissbruk som givna exempel i sammanhang då man talar om sociala problem (Meeuwisse & Swärd 2002). I samtliga intervjuer med personerna från spelberoendeföreningarna respektive socialsekreterarna återkom alkoholen och narkotikan som en slags referensram i förhållande till spelberoendediskussionen. Då en av mina frågeställningar handlade om hur intervjupersonerna såg på spelberoende i förhållande till alkohol- och narkotikamissbruk, var det givet att det skulle bli en koppling mellan de olika missbruken men även i andra sammanhang kring andra frågeställningar framträdde alkoholen och narkotikan som exempel och jämförelser. Intressant blir därmed att belysa hur intervjupersonerna konstruerade spelberoende utifrån denna referensram (Wenneberg 2001). Låt mig ge två exempel på detta. Nedan beskriver en av intervjupersonerna hur kunskapen om och synen på spelberoende ute hos myndigheter är bristfällig:

Man är lite grann kvar i det här som det var tidigare kring alkoholberoende, ”jamen suppa det kan du väl inte hålla på med, det begriper du väl själv” det har man lämnat bakom sig sedan många år. Lite grann finns det när det gäller spelberoende, att man ser inte beteendeberoendet eh, eller beteenden som att man kan utveckla ett beroende, utan det gör man bara av substanser (Intervjuperson 2 från spelberoendeförening).

I diskussionen om spelberoende i förhållande till socialtjänstlagen och kring orsaker till varför spelberoende inte står uttryckt tydligare i lagen, uttryckte sig en intervjuperson från en spelberoendeförening sig så här:

För oss är det de viktiga att man för in i socialtjänstlagen och tar ett spelberoende på allvar. Det spelar ingen roll vilket beroende eller missbruk du har, så är det ju svårt att upptäcka men spelberoende är väldigt svårt eftersom det går inte att kontrollera eller det luktar inte. Det är rätt så acceptabelt att spela. [---] Jag tror att det fortfarande är så att man inte riktigt tar det på allvar. Dels har man en stor acceptans till spel. Droger är ju annorlunda, för det är olagligt. Alkohol är ändå också inte helt okej, att dricka varje dag eller så. Men spel däremot, då är det ju ändå okej (Intervjuperson 1 från spelberoendeförening).

Med utgångspunkt i ett socialkonstruktivistiskt perspektiv kan man studera hur spelberoende i citaten ovan konstrueras i jämförelse de mer så kallade "traditionella" missbruken (Wenneberg 2001). I citatet från intervjuperson 1 betonas svårigheten med att upptäcka spelberoende då det inte *luktar* och därav görs en direkt koppling till alkoholen. Vidare beskrivs skillnaden mellan droger som är olagliga och alkohol som inte anses vara okej, med spel som är accepterat. Intervjupersonen uttrycker således att spelberoende är ett problem som inte tas på allvar i alla avseenden och konstruktionen av problemet framställs i relation till alkoholen och drogerna (*ibid.*). Likaså tar intervjuperson 2 upp alkoholen i samband med beskrivningen av hur synen på spelberoende idag inte tas på allvar. Intervjupersonen gör en direkt koppling till hur man tidigare har betraktat alkoholberoende som något som individen själv bör kunna kontrollera och åtgärda men att detta nu har förändrats samtidigt som spelberoende befinner sig där nu. Här görs en koppling till synen på individens och samhällets ansvar där intervjuperson 2 ser det som ett problem att man betraktar spelberoende som ett individuellt problem som individen själv kan lösa. Detta är således någonting som spelberoendeföreningarna ställer sig emot, där man istället hävdar att det krävs samhälleliga åtgärder mot problemet. I citatet (intervjuperson 2) beskrivs vidare hur spelberoende särskiljs från den traditionella synen på beroenden som vanligtvis kopplas till intag av någon form av substans. Mot bakgrund av det som Spector och Kitsuse (2001) benämner *claims making* kan man studera hur spelberoendeföreningarna försöker understryka allvaret kring spelberoendeproblematiken när de på olika sätt för fram vikten av att ta spelberoende på allvar. Genom att belysa spelberoende i relation till och i jämförelse med alkohol- och narkotikamissbruk kan en tolkning vara att de *claims*, eller så kallade anspråk, som förs fram kring att ta spelberoende på allvar, får en starkare effekt då de kopplas till de mer traditionella missbruken. Med utgångspunkt i Spectors och Kitsuses (2001) resonemang kring *claims making* - aktiviteter, kan en medveten eller omedveten retorisk teknik just handla om hur

spelberoendeföreningarna använder alkohol och narkotikamissbruk som en jämförelseram eller metafor för att betona spelberoende som ett allvarligt socialt problem som måste tas på allvar liksom de traditionella missbruken.

På min direkta fråga kring hur intervjupersonerna såg på spelberoende i förhållande till alkohol och narkotikamissbruk fanns det vissa tendenser i svaren som var återkommande både hos socialsekreterarna och hos spelberoendeföreningarna. De skillnader som lyftes fram under intervjuerna mellan alkohol- och narkotikamissbruk och spelberoende berörde framför allt samhällets acceptans till spel till skillnad från bruk av alkohol och narkotika, den fysiska skillnaden mellan att inta en substans i kroppen och att spela samt synligheten av problemet, dvs. att spelberoende är lättare att dölja än alkohol och narkotikamissbruk.

Jag tror att alkohol och narkotika är något som, om man pratar om missbruk och beroende, så vet ju alla att det finns. Men spelberoende tror jag många i allmänhet inte förstår allvaret i, alltså att man tar med sina barn till spelhallar, man spelar en del i familjen själv, och det kanske är socialt accepterat för du blir ju inte sinnesförändrad i den bemärkelsen som det är när du blir påverkad av alkohol och narkotika. Men det är bara en spekulering (Socialsekreterare 2).

Skillnaden är att narkotika då har man en lag som styr att man inte får lov att använda det. Alkohol, ja då har man en norm som visar hur mycket som är okej att dricka, men kanske inte någon direkt lag som talar om detta. Spelet, ja det är ju normen att det är socialt accepterat. Man kan spela hur mycket man vill, när man vill och hur ofta man vill. Det är som sagt ett folknöje. Man jobbar lite grann i uppförsbacke kring detta just för att samhällsbilden ser ut som den gör (Intervjuperson 3 från spelberoendeförening).

De två ovanstående citaten visar en samstämmig bild kring hur socialsekreterare 2 och intervjuperson 3 från spelberoendeföreningen, beskriver alkohol och narkotika i förhållande till spelberoende. Intervjupersonerna framställer alkohol och narkotika som välkända missbruk ute i vårt samhälle till skillnad från spelberoende som snarare beskrivs som ett fenomen som människor inte märker av på grund av den acceptans som råder i samhället kring spelande. Den sociala acceptansen till spel tas således upp som en väsentlig skillnad i förhållande till alkohol och narkotika. Med utgångspunkt i ett socialkonstruktivistiskt perspektiv (Wenneberg 2001) kan man hävda att den accepterade normen i det svenska samhället kring just spel kan ses som en del i konstruktionen och synen på spelberoende i samhället. Synen på spelberoende i jämförelse med alkohol och narkotika framställs här av intervjupersonerna framför allt i förhållande till samhällliga normer. Intervjupersonerna beskriver således framför allt skillnaderna på samhälls nivå. Normer i samhället ingår i det som Meeuwisse och Swärd (2002) i sin modell kallar för *Institutionella strukturer*. Här menar man att rådande normer i samhället kan betraktas som en slags "spelplan" där de olika aktörerna som framför skilda problembeskrivningar agerar på. Konkret kan man applicera

detta på citaten ovan som beskriver hur den rådande normen om att spel om pengar är accepterat i samhället och inte betraktas som något märkvärdigt leder till att spelberoende inte tas på allvar. ”Spelplanen”, dvs. den accepterande normen kring spel om pengar försvårar således för de aktörer som försöker framhålla spelberoende och spelandets baksida som ett allvarligt problem. Intervjuperson 3 från spelberoendeföreningen i citatet ovan exemplifierar detta genom att beskriva att ”man jobbar i uppforsbacke” i förhållande till problembeskrivningen av spelberoende som ett socialt problem på grund av den accepterande samhällsbilden till just spel. Detta framhåller man som en skillnad i förhållande till alkohol och narkotika där problemdefinitionen snarare förstärks av lagar och normer i samhället. Intervjupersonerna framhöll även skillnader mellan alkohol- och narkotikamissbruk i förhållande till spelberoende på en mer individuell nivå där de lyfte fram de fysiska skillnaderna mellan att dricka alkohol och att inta en substans i förhållande till att spela.

Skillnaderna är ja, för det första så söker inte en spelare hjälp, eller blir inte påtvingad hjälp förrän katastrofen är ett faktum. Det finns en fysisk gräns för hur mycket jag kan knarka eller supa men det finns ingen fysisk gräns för hur mycket jag kan spela. Så att det finns vissa skillnader så klart och de har man en tendens att liksom bortse från sådär. Det är något som är lite ironiskt, spelare ser ju ganska välfungerande ut, så när de kommer och söker hjälp så har man svårt att se att det här är ett allvarligt problem (Intervjuperson 2 spelberoendeförening).

I citatet ovan tar intervjupersonen upp den fysiska gränsen som finns i förhållande till alkohol och narkotika som inte på samma sätt finns i förhållande till spelande. Vidare framkommer även i citatet hur spelberoende betraktas som en dold företeelse i förhållande till alkohol och narkotika. Intervjupersonen beskriver hur spelberoende ofta inte syns utåt då spelare vanligtvis ser välfungerade ut och att man därmed inte uppfattar det som ett allvarligt problem inom exempelvis socialtjänsten dit den spelberoende kan vända sig för att få hjälp. Här finns således ett resonemang som bygger på att ett problem måste vara synligt för att tas på allvar inom socialtjänsten. De andra två intervjupersonerna från spelberoendeföreningar lyfte även fram denna aspekt. En av intervjupersonerna (Intervjuperson 3 från spelberoendeförening) beskrev hur han själv en gång i tiden hade försökt få hjälp hos socialtjänsten för sitt spelberoende men där problemet inte hade tagits på allvar. Intervjupersonerna beskriver här en intressant aspekt som handlar om socialtjänstens sätt att värdera allvarlighetsgraden i förhållande till de problem som är synliga. Konstruktionen av vad som betraktas som ett allvarligt problem blir således kopplat till yttre faktorer, dvs. om personer är alkohol eller narkotikapåverkad eller ser nergången ut, där spelberoende sålunda faller bort då beroendet inte alltid syns utåt. Mot bakgrund av ett socialkonstruktivistiskt perspektiv (Wenneberg

2001) kan en tolkning av intervjupersonens beskrivning av socialtjänstens bemötande gentemot spelberoende vara att det finns en tendens till att man inom socialtjänsten konstruerar missbruk som något synligt och där man inte tar en spelare som ser välfungerande ut på allvar.

De likheter som lyftes fram under intervjuerna vad gäller spelberoende jämförelse med alkohol- och narkotikamissbruk handlade framför allt om själva beroendet i sig som skapar förluster för den enskilde.

Jag tycker det är samma beteende, att fly, att tappa kontrollen för en situation (socialsekreterare 4).

Alltså beroendet är ju likt på många sätt, men alltså det handlar ju om att en person får stora förluster av sitt beroende både socialt, känslomässigt, ekonomiskt. [--] (Socialsekreterare 2).

De socialsekreterare som jag intervjuade uttryckte således många likheter mellan spelberoende och andra missbruk, då man fokuserade på själva beroendet i sig.

Att placera spelberoende på missbruksarenan

De ideella spelberoendeföreningarna runt om i landet kan ses som en stark kraft mot den svenska spelkulturen idag, där de på olika sätt försöker sprida kunskapen om spelandets baksida samt lyfta fram spelberoende som ett socialt problem som behöver samhälleliga åtgärder. Genom bland annat debattartiklar i media och föreläsningar ute på skolor och hos myndigheter jobbar spelberoendeföreningarna aktivt med att rikta uppmärksamheten gentemot problemet. En möjlig infallsvinkel skulle här kunna vara att lyfta in Spectors och Kitsuses (2001) resonemang kring *claims making-aktiviteter*, genom att betrakta spelberoendeföreningarna som en del i denna process. Spelberoendeföreningarna anför då, mot bakgrund av Spectors och Kitsuses (2001) resonemang, så kallade *claims* genom att på olika sätt framhålla spelberoende som ett socialt problem samt beskriva deras syn på problemets orsaker, karaktär och önskvärda åtgärder. På så vis kan således spelberoendeföreningarna betraktas som en aktör som, med utgångspunkt i Anna Meeuwisse och Hans Swärds modell (2002), aktivt bidrar till problemdefinitionen av spelberoende. Spelberoendeföreningarna skulle därmed kunna placeras in i den rutan i modellen som kallas *Institutionella strukturer* där olika parter och aktörer i samhället på olika arenor framhåller sin definition av problemet. Hur problemet framställs genom uttalanden och beskrivningar i exempelvis media bidrar vidare till konstruktionen av problemet, som då även blir en del av det som i modellen kallas *Fenomenets uttrycksformer*, dvs. hur vi får kontakt med problemet (Meeuwisse & Swärd 2002).

I mina intervjuer med representanter från spelberoendeföreningar framkom genomgående i alla tre intervjuerna betydelsen av att föra in spelberoende i socialtjänstlagen.

Intervjupersonerna framhävde här lagen som en viktig del i att ”tvinga” kommunernas socialtjänst att ta spelberoendeproblematiken på allvar samt att de då tvingas utreda spelberoende precis som annat alkohol - eller narkotikaberoende. Detta innebär även indirekt en önskan om ett ökat myndighetsinflytande över de människor som har ett spelberoende (Meeuwisse & Swärd 2002). En av representanterna för en spelberoendeförening, uttryckte sig såhär på frågan kring vad som är viktigt att jobba vidare med eller förbättra i förhållande till spelberoendeproblematiken idag:

Jag tycker det är viktigt att fortsätta jobba för att få in spelberoende i socialtjänsten för att då har vi en lag bakom oss. Sen så säger inte det att alla spelberoende skulle få hjälp men då är vi i alla fall på samma spelplan som övriga missbrukare. Så det tror jag (Intervjuperson 1 från spelberoendeförening).

Citatet belyser intervjupersonens sätt att se på spelberoende som ett fenomen som ännu inte har tagit full plats på missbruksarenan. I likhet med de andra två intervjupersonerna från spelberoendeföreningarna talar man om spelberoende som ett socialt fenomen som ännu inte av allmänheten och av olika myndigheter betraktas som ett så kallat ”accepterat” missbruk. Intervjupersonerna framhäver här en önskad åtgärd som handlar om att skriva in spelberoende tydligare i socialtjänstlagen och på så vis understryker de synen på spelberoende som ett missbruk som förtjänar utredning och behandlingsalternativ likt andra missbruk. Detta kan således betraktas som ett *claim* (Spector & Kitsuse 2001) då spelberoendeföreningarna uttrycker en konkret åtgärd, vad gäller att skriva in spelberoende i socialtjänstlagen, och att man därmed betraktar problemet som ett socialt problem som kommunen i första hand bör ansvara för. Med utgångspunkt i den modell som Anna Meeuwisse och Hans Swärd använder sig av i diskussionen om definitioner och synen på sociala problem, är lagtexten en viktig del i att befästa blicken på vad som är ett reellt socialt problem och vilka åtgärder som är lämpligast. I den del av modellen som kallas *Institutionella strukturer* beskriver man just hur olika lagar, offentliga utredningar och dokument skapar och reproducerar föreställningar och antaganden om problem och lösningar på dessa problem (Meeuwisse & Swärd 2002). Utgår man från ett socialkonstruktivistiskt synsätt kan även lagtexter ses som konstruktioner av skapandet av sociala problem där det klart och tydligt framgår samhällets syn på fenomenet i förhållande till vad som exempelvis är kriminellt, eller förbjudet i landet. Lagtexter är medvetet utformade på ett visst bestämt sätt och kan i den bemärkelsen betraktas som sociala konstruktioner (Wenneberg 2001). Som exempel kan man här lyfta fram den svenska

ambitionen om det narkotikafria samhället som man försöker uppnå genom stränga lagar om förbud mot narkotika, till skillnad från exempelvis Nederländerna som har en mindre restriktiv hållning till ”lättare” narkotiska preparat (Tops 2001). Konstruktionen skapas därmed med hjälp av lagtexter kring hur man ser på problem i olika samhällen och hur dessa bör bemötas. Då socialtjänstlagen är en ramlag som socialtjänstens arbete bygger på, och då socialtjänsten är den myndighet som jobbar med olika former av sociala problem, är även den en lag som tydligt visar vilka fenomen som betraktas som sociala problem

De socialsekreterare som jag intervjuade hade en lite annorlunda hållning, än representanterna för spelberoendeföreningarna, i diskussionen om att införa spelberoende i socialtjänstlagen. Att skriva in spelberoende i socialtjänstlagen framstod inte som något som socialsekreterarna upplevde som särskilt betydelsefullt, i det avseendet att samtliga fyra socialsekreterare redan ansåg sig utreda spelberoende likt annat missbruk, visserligen på lite varierande sätt⁷, trots att spelberoende inte står klart och tydligt uttryckt i lagen. Socialsekreterarna betonade således inte på samma sätt betydelsen av att införa spelberoende i socialtjänstlagen. Trots detta trodde två av socialsekreterarna att det skulle bli en viss skillnad om spelberoende skrevs ut tydligare i socialtjänstlagen.

Ja då e det ju en målgrupp man aktivt ska jobba med (Socialsekreterare 2).

Ja säkert på många håll i landet, där man idag kanske inte alls kanske hjälper spelare, där man idag kanske säger mer att du får gå till vårdcentralen eller nått (socialsekreterare 3).

En annan socialsekreterare uttryckte sig såhär kring att införa spelberoende tydligare i socialtjänstlagen:

Jag tycker lite, hur mycket ska man ha, vad är nästa steg är det då sockerberoende, alltså hur långt ska man gå, jag tycker nog att det räcker med de, alltså alkohol och narkotika och sen får man ju bedöma från fall till fall. Ja var ska man dra gränsen? (socialsekreterare 1)

Med utgångspunkt i en socialkonstruktivistisk ansats (Wenneberg 2001), blir det i sammanhanget intressant att studera hur socialsekreterare 1 lyfter in sockerberoende som ett exempel på ett missbruk som inte naturligt passar in i på socialtjänstens missbruksarena. Socialsekreteraren uttrycker här sin konstruktion av spelberoende i förhållande till den svåra gränsdragningen som kopplas till andra beroenden så som sockerberoende, med avseende på hur långt man ska dra gränsen för vad som ska betraktas som missbruk inom socialtjänstens område. Spelberoende framstår här inte som ett naturligt missbruk som bör skrivas in tydligare i socialtjänstlagen. Citatet ovan kan vidare tolkas med utgångspunkt i Meeuwisse

---

⁷ Detta tar jag upp mer kring under rubriken ”Utredning av spelberoende inom socialtjänsten”

och Swärds (2002) modell i förhållande till *Traditioner och politik* där socialtjänsten beskrivs som en trögrörlig myndighet som i många avseenden präglas av traditionella sätt att betrakta sociala problem på och där andra former av problem kan ha svårt att bryta sig in. Detta handlar vidare om politiska beslut som genom lagtext reglerar vilka problem som ska hanteras inom socialtjänstens ansvarsområde. Socialsekreterares 1 resonemang i citatet, om spelberoende i förhållande till socialtjänstlagen präglas här av en traditionell syn i den bemärkelse att man anser att alkohol och narkotika är tillräckligt och att gränsdragningen annars kan bli svår att dra om man börjar skriva in även andra former av beroenden så som exempelvis spelberoende eller sockerberoende.

Att ta spelberoende på allvar

En aspekt som var återkommande i mina intervjuer med spelberoendeföreningarna var just betydelsen av en ökad kunskap om spelberoende ute i samhället för att människor ska få en ökad förståelse kring problematikens allvarlighetsgrad. Detta är något som spelberoendeföreningarna jobbar aktivt med då de ständigt försöker lyfta fram spelberoende som ett socialt problem som måste tas på allvar. På så vis kan spelberoendeföreningarna betraktas som en del i den *claims making process* som Spector och Kitsuse (2001) tar upp i diskussionen om konstruktioner av sociala problem. Det anspråk eller så kallat *claim* som i detta sammanhang förs fram av spelberoendeföreningarna är just den ökade kunskap som krävs kring problematiken för att förstå spelberoende som ett allvarligt socialt problem. Citatet nedan belyser den okunskap som intervjupersonen har upplevt i förhållande till socialtjänsten vad gäller spelberoende:

Just när man har varit i kontakt med socialtjänsten och även andra, det finns ju många skrämmande exempel, det finns ju människor som sitter på socialtjänsten som ser spelberoende som ett hobbyberoende och man skaffar inte sig ett hobbyberoende! Detta är människor som mår väldigt dåligt och hela familjen blir drabbad både känslomässigt men också ekonomiskt. Det är skrämmande och fruktansvärt när man hör människor som sitter på sådana poster och som har avgörande betydelse för människors liv, att de bara säger att det är bara och sluta med din hobby (Intervjuperson 1 från spelberoendeförening).

Begreppet ”Hobbyberoende” återspeglar på ett tydligt sätt hur en del handläggare inom socialtjänsten ser på allvarlighetsgraden av ett spelberoende. Ordet ”hobby” leder tankarna till något som individen själv väljer att göra som en fritidssysselsättning. I Nationalencyklopedin betyder just begreppet ”hobby” fritidssysselsättning eller specialintresse (Nationalencyklopedin 2010). Att betrakta spelberoende som ett hobbyberoende är det samma som att se på beroendet som något som individen själv har valt och således själv kan sluta med när han/hon vill. Intervjupersonen från spelberoendeföreningen framför således på ett

tydligt sätt hur spelberoende inte tas på allvar inom socialtjänsten då man betraktar det som ett hobbyberoende. Intervjupersonen understryker därefter allvaret i spelberoende då hon beskriver att det för många människor innebär stora förluster och att man mår mycket dåligt samt att det kan drabba hela familjen både känslomässigt och ekonomiskt. Ett implicit uttryck i citatet skulle kunna vara just okunskapen ute hos socialtjänsten kring vad det innebär att ha ett spelberoende. Genom att man inom socialtjänsten inte har tillräcklig kunskap om vilka konsekvenser ett spelberoende innebär för individen och dess anhöriga, tar man inte problemet på allvar. Spelberoendeföreningarna är tydliga med att framställa spelberoende som ett problem som måste tas på allvar och i deras *claims* är de tydliga med att ta avstånd från spelberoende som ett hobbyberoende som individen själv kan bestämma över utan betonar snarare samhällliga åtgärder som måste till för att hjälpa de som har ett spelberoende.

Utredning av spelberoende inom socialtjänsten

Samtliga socialsekreterare som jag intervjuade framställde spelberoende som något som de relativt sällan kom i kontakt med i sitt arbete. Tre av socialsekreterarna kunde minnas ca 3-4 ärenden som handlade om renodlat spelberoende och den fjärde socialsekreteraren kom i kontakt med spelberoendeärenden ca en gång om året.

Vid de tillfällen som socialsekreterarna hade kommit i kontakt med spelberoende uppgav sig alla socialsekreterarna ha utrett själva spelberoendet innan beslut av insats gjordes. Tre av socialsekreterarna beskrev att de utredde spelberoendet precis som andra beroenden och att de efter utredningen gjorde en individuell bedömning kring val av insats. Den vanligaste formen av insats beskrevs som någon form av öppenvård men socialsekreterarna beskrev även att externa placeringar på behandlingshem kunde förekomma om spelberoendeproblematiken var så pass allvarlig att det krävdes placering. En av socialsekreterarna skiljde sig från de andra vad gällde själva utredningsprocessen. Till skillnad från de andra socialsekreterarna utgick socialsekreterare 3 från det prejudicerande rättsfall som är det enda i sitt slag vad gäller bistånd till behandling av spelberoende (RegR 4582-2003. 2005-06-01 s.13).

Ja fast det finns ju ett rättsfall, prejudikat där man ser det som ekonomiskt bistånd. Då har vi gjort så här att vi beviljar inte biståndet härifrån utan vi utreder och gör en bedömning kring vilken insats som krävs. [--] Så vi gör utredning och sen är det de på försörjningsstöd som beviljar kostnaden för vården. Så det är enligt den domen man går efter. Så det är en skillnad i förhållande till hur man utreder annat missbruk (socialsekreterare 3).

I citatet ovan beskrivs hur behandling av spelberoende till skillnad från andra missbruk beviljas som ekonomiskt bistånd som således förutsätter att personen själv inte kan tillgodose

sina behov eller betala behandlingen själv. Två enheter inom socialtjänsten, missbruksenheten och försörjningsenheten, blir här inkopplade i förhållande till spelberoendeärendet, där missbruksenheten utreder själva spelberoendet för att sen lämna över ärendet till försörjningsenheten som beviljar eller avslår ansökan. Spelberoendeärenden skiljer sig således här från andra missbruksärenden där utredning och bedömning av insats görs inom samma enhet, dvs inom missbruksenheten och där försörjningsenheten inte blir inkopplad. Intressant blir därmed att studera socialtjänstens institutionella konstruktion av spelberoende som ett problem som ska beviljas behandling på ett annorlunda sätt än andra missbruk. Spelberoende kan därmed betraktas som ett missbruk som ännu inte fullt ut har kommit in i socialtjänstens missbruksområde (Sahlin 2002; Wenneberg 2001).

På gränsen mellan normalitet och avvikelse

Under mina intervjuer återkom i diskussionen om spelberoende, svårigheten att dra gränsen mellan vad som betraktas som ett spelberoende och som ett ”normalt” spelande.

Ja det är svårt att säga för att det som jag sa, att vad är ett spelmissbruk, hur kartlägger man att det är en spelmissbrukare eller inte eller om de spelar för mycket var går gränsen, det är jättesvårt (socialsekreterare 2).

Sen är det ju svårt att gradera, alltså ett spelberoende hur ska man gradera det. Det kan ju vara så att anhöriga tycker att ja nu spelar han för 1000 kr, nu måste han komma till socialen för att få behandling (socialsekreterare 1).

Sociala problem definieras ofta i förhållande till socialt accepterade normer i samhället kring vad som är ”normalt” respektive ”avvikande”. Ett socialt problem betraktas då som ett avstånd från det som betraktas som normalt (Meeuwisse & Swärd 2002). I förhållande till spelberoende som ett socialt problem blir detta ett intressant resonemang då socialsekreterarna framhöll en svårighet kring att dra gränsen mellan vad som är ett spelberoende och inte. Spelberoende som socialt problem befinner sig således inte alltid som en självklarhet på den avvikande sidan, utan någonstans mitt emellan normalitet och avvikande, då det å ena sidan finns en stark accepterad norm kring spelande i Sverige samtidigt som ett ”för mycket spelande” kan betraktas som avvikande i form av ett spelberoende.

Spelberoende som ett ekonomiskt problem?

En aspekt som var framträdande i mina intervjuer med socialsekreterarna respektive spelberoendeföreningarna var diskussionen om spelberoende kopplat till ekonomiskt bistånd inom socialförvaltningen. Den ekonomiska biten i förhållande till spelberoendet låg här i

fokus då intervjupersonerna beskrev hur många som har ett spelberoende inte i första hand hamnar hos missbruksenheterna utan snarare hos försörjningssidan. Flera av de ärenden som socialsekreterarna beskrev som handlade om spelberoende hade först uppmärksammats av handläggare inom försörjningsstöd. Spelberoendeföreningarna beskrev det vidare som mycket vanligt att personer med ett spelberoende mer troligt hamnar hos försörjningsenheterna än hos missbruksenheterna.

Som de flesta gör, de går till socialkontoret, de går inte till familj och individ, utan de hamnar hos socialen och säger ”jag har inga pengar till hyran” ja då hamnar man hos ekonomiskt bistånd. Så gör de en utredning och så säger de ”du har ju fast inkomst så du får göra upp en plan med din hyresvärd exempelvis”. Största gruppen landar hos ekonomiskt bistånd först. Många får ett avslag (Intervjuperson 3 från spelberoendeförening).

Citatet exemplifierar problem som kan uppstå då man som spelberoende vänder sig till ekonomiskt bistånd för att ansöka om pengar, samtidigt som handläggaren på ekonomiskt bistånd inte förstår att det handlar om ett spelberoende utan endast är fokuserad på ekonomin i sig. Då spelande i allmänhet och spelberoende i synnerhet till stor del handlar om pengar, att satsa pengar på spel, blir den ekonomiska biten en central del i problematiken. En tolkning med utgångspunkt i Meeuwisse och Swärds modell (2002) är att spelberoende vid en första anblick ofta tar sig uttryck som ”problem med pengar”, varpå handläggare inom försörjningsstöd kommer i kontakt med spelberoende oftare än de socialsekreterare som arbetar inom missbruksenheterna. Problemet som då kan uppstå, som spelberoendeföreningarna framhåller är just att själva beroendet eller missbruket i sig inte uppmärksammas utan att endast den ekonomiska biten behandlas.

En annan av intervjupersonerna (intervjuperson 2 från spelberoendeföreningarna) betonade just vikten av att involvera handläggarna på försörjningssidan kring det här med spelberoende, vilket man ofta glömmer bort då allt som har med beroende och missbruk att göra vanligtvis förknippas med missbruksenheterna. Här handlar det således om att vidga synen inom socialtjänstens enheter för att fånga upp denna nya problematik. Inom socialtjänsten har specialisering blivit en stark trend, där specialiserade enheter riktar sig till specifika problemområden hos klienten (Lundström & Sunesson 2006). I relation till spelberoende uttrycker således spelberoendeföreningarna ett problem med denna specialisering då spelberoende ofta tar sig uttryck som ”problem med pengar”, varpå problematiken hamnar hos de specialiserade enheterna som behandlar ekonomiska problem som i sin tur inte är uppmärksamma på beroenden och missbruk så som missbruksenheterna. Konklusionen blir således spelberoende som en svårfångad problematik i mitten av två

specialiserade enheter, där spelberoendeföreningarna menar att den ekonomiska biten endast är en del av en djupare beroendeproblematik i spelberoendet.

Spelberoende som tilläggsval i ASI:n

Två av socialsekreterarna tog särskilt upp ASI:n som en del i utredningen av missbruket. ASI står för Addiction Severity Index och används som ett standardiserat bedömningsinstrument i utredning och uppföljning av personer med missbruksrelaterade problem (Socialstyrelsen 2009). Socialsekreterarna beskrev vidare att frågor kring spel idag finns som ett tilläggsval i ASI:n men inte som en självklar del i bedömningsinstrumentet från början. I ASI:n är således frågor kring spel och spelberoende inte ett obligatoriskt område att täcka upp. Detta kan med hjälp av ett socialkonstruktivistiskt perspektiv tolkas som att spelberoende inte faller in som naturlig del i socialtjänstens institutionella konstruktion av missbruk (Sahlin 2002; Wenneberg 2001). Samtidigt kan man betrakta spelberoende som på väg in i socialtjänsten då det åtminstone finns som ett tilläggsval i ASI:n. Man har således inte helt valt att utesluta frågor kring klientens spelvanor. Det blir dock upp till varje handläggare att välja in delen eller ej.

Socialsekreterare 2: Ja ASI jobbar vi ju med i denna kommun, sen finns det ju en del som heter spel som man kan lägga till.

Intervjuare: Är det då någonting frivilligt som man kan välja in?

Socialsekreterare 2: Ja precis, den ligger inte i själva ASI:n, men har man då en som spelar så kan man ju ha ta in den så får man i alla fall en liten bild.

Intervjuare: Så då är det ett tillval?

Socialsekreterare 2: Ja den kommer ju inte vävas in i ASI:n när du lägger in den i resultatet, utan den är ju mer att man ska ställa frågor. Du knappar liksom inte in den i modulen sen.

I den modell som Meeuwisse och Swärd (2002) presenterar är kommunens socialtjänst en av de aktörer som bidrar till problemdefinitionen av sociala problem. Socialtjänsten är den myndighet som hanterar sociala problem och som på det sättet definierar vad som betraktas som ett socialt problem. Olika kommuner kan betrakta och hantera sociala problem på skilda sätt på grund av det kommunala självstyret. (*ibid.*). ASI:n som är ett instrument som socialsekreterarna använder i utredning av missbruk är ett färdigt dokument med redan färdiga frågor som socialsekreterarna ska ställa till klienten. Dessa utvalda frågor innebär också ett uteslutande av andra frågor vilket i sin tur kan betraktas som en del i socialtjänstens problemkonstruktion. Frågor genererar svar och genom att rikta fokus åt ett antal utvalda områden kring klientens situation blir klientens problembeskrivning kopplad till dessa områden. På så vis kan klienten anpassas efter socialtjänstens åtgärdsapparat. Väljer man

exempelvis att inte ställa frågor om spel och undersöka närmare klientens spelvanor kan detta betraktas som ett problem som inte innefattas i socialtjänstens problemkonstruktion (*ibid.*).

Vems ansvar?

Så vem bör ansvara för att erbjuda vård och behandling för personer som har ett spelberoende samt arbeta förebyggande gentemot problematiken? Spelberoendeföreningarna tog en ganska tydlig ståndpunkt vad gäller deras syn på ansvar i förhållande till spelberoendeproblematiken där de framför allt lyfte fram två aktörer; staten och kommunen. Vad gäller statens ansvar betonade spelberoendeföreningarna att Svenska spel måste ta ett ansvar i förhållande till den marknadsföring och reklam för spel som görs idag. Under intervjuerna diskuterades vidare Svenska spels dubbla roll vad gäller att å ena sidan dra in pengar på spel och då även locka människor till att spela genom reklam och marknadsföring och å andra sidan förhindra skadliga effekter av spelandet som kan leda till att människor hamnar i ett spelberoende. Vad kontaktpersonerna för spelberoendeföreningarna var tydliga med att framhäva var den ekonomiska obalans som de upplevde i förhållande till vad Svenska spel tjänar på spel samt satsar på reklam av olika spelformer i relation till den summa pengar som de avsätter till spelandets baksida, dvs. till bland annat vård, behandling och forskning kring spelberoende. Här framhölls under intervjuerna en jämnare ekonomisk fördelning från Svenska spels sida, där spelberoendeföreningarna menar att det bör avsättas mer pengar till spelberoendefrågor både till forskning men även vad gäller hjälp till de som har ett spelberoende.

Spelberoendeföreningarna menade här att det i dagsläget är orimligt att staten tjänar så mycket pengar på spel, samt satsar så mycket pengar på marknadsföring av spel, utan att avsätta mer pengar till de konsekvenser som spelandet kan medföra. En av intervjupersonerna uttryckte sig såhär:

Vi kan säga såhär, marknadsföringen av spel, alltså de reglerade spelbolagen, Svenska spel, ATG och folkspelen, eh marknadsföringen ligger på ungefär 2 miljoner om dagen, strax under 2 miljoner per dag, och nu kommer de bli tjuriga när jag säger detta för de skiljer på marknadsföringspengar och sponsorpengar och jag skiljer inte på det, för mig är marknadsföring att våra spelare och elitidrottsspelare springer omkring med svenska spels logga, det är marknadsföring. Så strax under 2 miljoner, om man tänker på detta och sen på att man i nuläget avsätter 28 miljoner om året till spelberoendefrågor, forskning, vård behandling, alltså allt som rör spel nationellt. Detta är två veckors marknadsföring! (Intervjuperson 2 från spelberoendeförening)

I citatet ovan beskrivs den ekonomiska obalans som spelberoendeföreningarna upplever i förhållande till de pengar som staten satsar på spel varje dag. Det framkommer i citatet att den summa pengar som staten satsar på reklam under *två veckor* är lika mycket pengar som går till spelberoendefrågor under ett *helt år*.

Vad gäller kommunens ansvar, har införandet av spelberoende i socialtjänstlagen varit en viktig fråga för spelberoendeföreningarna. Intervjupersonerna uttryckte en bristfällighet inom socialtjänsten i förhållande till spelberoendeproblematiken, då de framhävde att många socialsekreterare inte gör utredningar på de personer som har ett spelberoende. Genom att skriva in spelberoende tydligare i lagen menar spelberoendeföreningarna att det skulle bidra till att socialsekreterarna tvingas utreda spelberoende och således även ta problematiken på allvar och få mer kunskap kring den.

Med hjälp av Spectors och Kitsuses (2001) begrepp *claims making*- aktiviteter kan man studera hur spelberoendeföreningarna är en del av denna process genom att tydligt anföra två *claims* som handlar om att staten och kommunen måste ta ett större ansvar i förhållande till spelberoendeproblematiken idag. Dessa två *claims* innefattar även en del i konstruktionen av spelberoende som ett socialt problem då de pekar mot samhällliga aspekter som kärnan i problematiken. Det statliga Svenska Spel och den kommunala socialtjänsten utses här som två aktörer som bör ta större ansvar för spelberoendeproblematiken.

I förhållande till ansvarsfrågan framkommer spelberoendeföreningarna som en aktör som tar stort ansvar för spelberoendeproblematiken idag, dels genom att ständigt försöka driva frågor om spelberoende som ett allvarligt problem som behöver samhällliga åtgärder men även genom att på olika sätt försöka hjälpa den målgrupp som har ett spelberoende. Ansvaret handlar här i första hand om att "sätta spelberoende på agendan", vilket mot bakgrund av begreppet *claims making* kan betraktas som ett sätt att tillkalla uppmärksamheten mot spelberoende som ett socialt problem som måste tas på allvar (Spector och Kitsuse 2001). Intervjuperson 3 från spelberoendeföreningen beskriver i citatet nedan en intressant aspekt som handlar om ett ansvarsförskjutande i förhållande till spelberoendeproblematiken:

Det är intressant just det här med ansvar i förhållande till staten, kommunen och de ideella föreningarna, tyvärr kan man nog säga som så att det läget som vi befinner oss i så är vi en ideell förening men vi har till stora delar fått ta kommunens ansvar i förhållande till spelberoendeproblematiken. Så det är ganska vanligt att det blir på det viset. Den risken finns alltid (Intervjuperson 3 från spelberoendeförening).

I citatet beskrivs hur de ideella spelberoendeföreningarna har fått ta ett stort ansvar för spelberoendeproblematiken idag, ett ansvar som man egentligen anser att kommunen skulle ha tagit. Detta hänger ihop med den bild som spelberoendeföreningarna framställer i förhållande till att spelberoendeproblematiken inte tas på allvar ute i samhället och inom socialtjänsten i synnerhet, varpå spelberoendeföreningarna får ta ansvar för problematiken då ingen annan gör det.

Socialsekreterarna framhävde inte på samma sätt som spelberoendeföreningarna en enhetlig och tydlig syn på ansvarsfrågan i förhållande till spelberoendeproblematiken, utan belyste såväl individuellt ansvar som ett kommunalt ansvar.

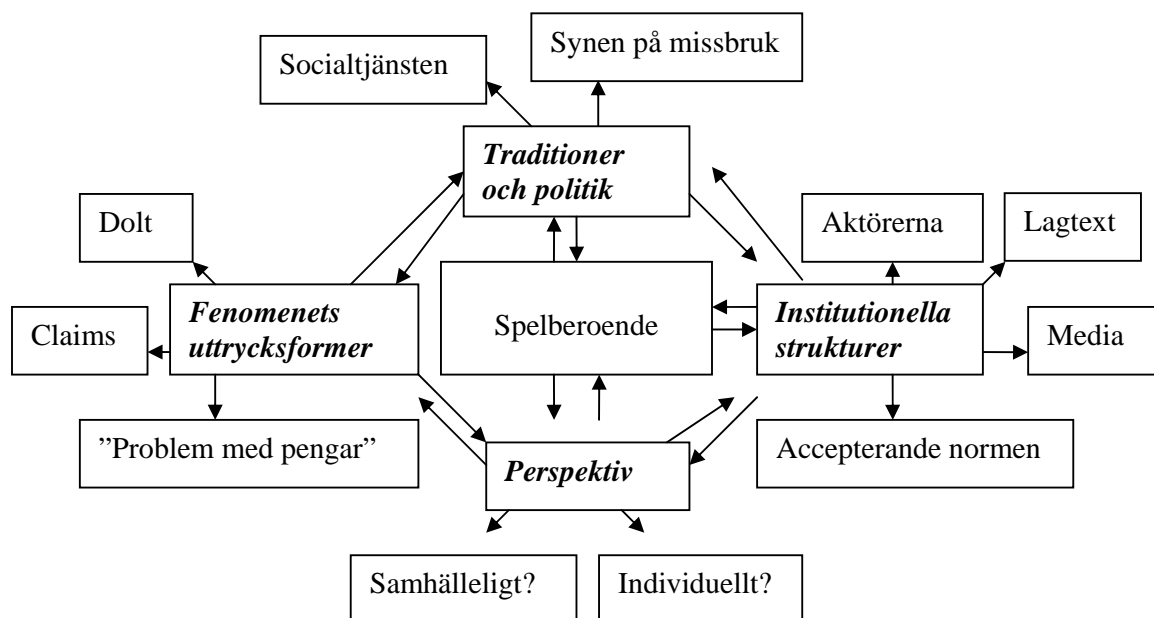
Det är klart att individen har ju ett ansvar men det har ju även kommunen om det är så att man blir ställd på bar backe, det är klart att då går ju kommunen in för att det tillåter man ju inte. Så att det finns ju ett skyddsnet på det sättet precis som det finns för alla andra som råkar ha dålig ekonomi eller vad det nu kan vara. Men ett skyddsnet tycker jag ändå att det finns (socialsekreterare 1).

Tre av socialsekreterarna framhävde även psykiatrin som en viktig huvudman i förhållande till de personer som har ett spelberoende, då depression och självmordstankar fördes fram som vanligt förekommande i förhållande till spelberoende.

Frågan är då om man kan betrakta socialsekreterarna som en del i den *claims making* process som Spector och Kitsuse (2001) tar upp? Det är å ena sidan svårt att betrakta socialsekreterarna som en del av denna process då de inte, på samma sätt som spelberoendeföreningarna, för fram spelberoende som ett socialt problem som kräver samhällseliga åtgärder. Det är således svårt att finna tydliga *claims* som socialsekreterarna anför. Socialsekreterarna är inte på samma sätt som spelberoendeföreningarna, en aktör som tillkallar spelberoende uppmärksamhet genom media osv. Samtidigt kan man mot bakgrund av Meeuwisses och Swärds modell (2002) betrakta socialtjänsten och således socialsekreterarna som en aktör som är en del i problemdefinitioner av sociala problem, då hanteringen av sociala problem ofta anpassas efter socialtjänstens åtgärdsapparat. Detta skulle kunna innebära att socialtjänsten, och följaktligen socialsekreterarna som är en del av denna myndighet, ändå kan betraktas som en aktör som är en del i problemkonstruktionen av spelberoende men som inte på samma sätt som spelberoendeföreningarna uttrycker tydliga *claims* (Spector & Kitsuse 2001; Meeuwisse & Swärd 2002).

Avslutande diskussion

För att sammanfatta mina resultat och svaren på mina frågeställningar har jag valt att utveckla Meeuwisses och Swärds modell (2002) genom att placera in de aspekter som gäller specifikt i förhållande till mina intervjupersoners diskussion och problemdefinitioner kring fenomenet spelberoende.

*Hur ser de utredande socialsekreterarna respektive spelberoendeföreningarna på spelberoendeproblematiken idag? Vad som framkom under mina intervjuer med socialsekreterarna respektive spelberoendeföreningarna var bland annat ett antal varierande sätt som man kan betrakta spelberoende på, mot bakgrund av individuella, sociala och samhällsliga faktorer (Meeuwisse & Swärd 2002). Både socialsekreterarna och spelberoendeföreningarna betraktade spelberoende som en kombination av de olika faktorerna och således inte som *antingen* ett samhällsligt *eller* ett individuellt problem. De tendenser som jag dock fann var bland annat att spelberoendeföreningarna i allt högre grad behöll betoningen på samhällsliga aspekter. Bland socialsekreterarna var diskussionen om dåligt mående och depression eller andra psykiatriska diagnoser mer framträdande under intervjuerna. Deras fokus låg mer på den individuella nivån, även om de också lyfte fram samhällets roll i problematiken. Med hjälp av den del som Meeuwisse och Swärd (2002) benämner *Institutionella strukturer*, kan både spelberoendeföreningarna och socialtjänsten betraktas som två aktörer som aktivt bidrar till problemkonstruktionen av fenomenet spelberoende. Spelberoendeföreningarna är aktiva på så vis att de på olika sätt, bland annat*

genom media och ute på arbetsplatser, försöker sprida kunskapen om spelandets baksida samt lyfta fram spelberoende som ett socialt problem som behöver samhälleliga åtgärder.

Socialtjänsten och således socialsekreterarna kan vidare betraktas som en aktör som är en del i problemdefinitioner av sociala problem, då hanteringen av sociala problem ofta anpassas efter socialtjänstens åtgärdsapparat. Vad som framkom vidare under mina intervjuer var den återkommande diskussionen om acceptansen till spel i vårt samhälle i relation till spelberoende som ett dolt problem som människor inte tar på allvar.

Hur resonerar utredande socialsekreterare i ärenden som handlar om spelberoende?

Samtliga socialsekreterare berättade att de sällan kom i kontakt med spelberoende i sitt arbete. Vid de tillfällen som socialsekreterarna hade kommit i kontakt med spelberoende uppgav samtliga att de utredde spelberoendet innan bedömning av insats gjordes. Socialsekreterarna framhöll en svårighet kring att dra gränsen mellan vad som är ett spelberoende och inte. Spelberoende som socialt problem framställdes således inte alltid som en självklarhet på den avvikande sidan, utan någonstans mitt emellan normalitet och avvikelse. Endast en av socialsekreterarna arbetade efter det rättsfall som är det enda i sitt slag vad gäller bistånd till behandling av spelberoende, där behandling av spelberoende till skillnad från andra missbruk beviljas som ekonomiskt bistånd (RegR 4582-2003. 2005-06-01 s.13). Två av socialsekreterarna tog särskilt upp ASI:n som en del i utredningen av missbruket, där frågor kring spel idag finns som ett tilläggsval i ASI:n men inte som en självklar del i bedömningsinstrumentet från början. Detta kan med hjälp av ett socialkonstruktivistiskt perspektiv tolkas som att spelberoende inte faller in som naturlig del i socialtjänstens institutionella konstruktion av missbruk (Sahlin 2002; Wenneberg 2001).

Hur ser spelberoendeföreningarna på socialtjänstens förhållningssätt gentemot spelberoendeproblematiken? Det framkom under intervjuerna att spelberoende vid en första anblick ofta kan ta sig uttryck som ”problem med pengar” snarare än som ett traditionellt missbruk eller beroende, varpå många som har ett spelberoende i första hand kommer i kontakt med handläggare på försörjningsstöd snarare än på missbruksenheterna. Problemet som spelberoendeföreningarna framhåller i förhållande till detta är att själva spelberoendet inte upptäcks inom försörjningsenheterna då de endast är inriktade på den ekonomiska biten. Spelberoendeföreningarna framhävde här bland annat betydelsen av att handläggare inom försörjningsstöd får ökad kunskap kring spelberoende för att på så vis lättare kunna upptäcka problematiken. Spelberoendeföreningarna framhävde en viss kritik i förhållande till socialtjänstens förhållningssätt gentemot spelberoendeproblematiken, där man beskrev hur spelberoende idag inte tas på allvar.

Hur resonerar socialsekreterarna respektive spelberoendeföreningarna kring spelberoende i förhållande till alkohol – och narkotikamissbruk? I den ruta i modellen som benämns *Traditioner och politik*, har jag lyft in socialtjänsten, som även Meeuwisse och Swärd tar upp som en trögrörlig myndighet som ofta präglas av traditionella sätt att betrakta sociala problem på. Under mina intervjuer med socialsekreterarna fanns tendenser till mer traditionella resonemang kring vad som är ett missbruk där spelberoende inte föll in som en naturlig del i detta. Vidare präglades intervjuerna av många diskussioner kring spelberoende i förhållande till alkohol- och narkotika som togs upp som exempel på traditionella missbruk. De skillnader som framför allt lyftes fram, av såväl socialsekreterare som spelberoendeföreningar, handlade om samhällets acceptans till spel till skillnad från bruk av alkohol och narkotika, den fysiska skillnaden mellan att inta en substans i kroppen och att spela samt synligheten av problemet, dvs. att spelberoende är lättare att dölja än alkohol och narkotikamissbruk. De likheter, i förhållande till alkohol och narkotikamissbruk, som togs upp under intervjuerna handlade framför allt om själva beroendet i sig som skapar förluster för den enskilde. I samtliga intervjuer återkom alkoholen och narkotikan som en slags referensram i förhållande till spelberoendediskussionen. Spelberoendet konstruerades således som ett socialt problem i relation till de mer traditionella missbruken så som alkohol- och narkotikamissbruk.

Hur ser de båda aktörerna på ansvar i förhållande till spelberoendeproblematiken? Med hjälp av Spectors och Kitsuses (2001) begrepp *claims making* har jag vidare kunna betrakta spelberoendeföreningarna som en viktig aktör i den process som handlar om att föra fram spelberoende som ett socialt problem. De *claims* som spelberoendeföreningarna har uttryckt i förhållande till spelberoende, har dels handlat om att sprida kunskapen ute i samhället kring spelberoende som ett socialt problem som måste tas på allvar och som kräver samhälleliga åtgärder, men även direkta ansvarsutsagor kring problematiken som har handlat om att skriva in spelberoende tydligare i socialtjänstlagen, att Svenska spel ska avsätta mer pengar till spelberoendefrågor och ta ansvar för den reklam och marknadsföring som bedrivs kring spel. Lagtexten kan med utgångspunkt från Meeuwisse och Swärds modell betraktas som en viktig del i att befästa blicken på vad som är ett reellt socialt problem och vilka åtgärder som är lämpligast. Att skriva in spelberoende i socialtjänstlagen framstod inte som något som socialsekreterarna upplevde som särskilt betydelsefullt, i det avseendet att samtliga fyra socialsekreterare redan ansåg sig utreda spelberoende likt annat missbruk. Socialsekreterarna framhävde inte på samma sätt som spelberoendeföreningarna en enhetlig och tydlig syn på ansvarsfrågan i förhållande till spelberoendeproblematiken, utan belyste såväl individuellt ansvar som ett kommunalt ansvar. Tre av socialsekreterarna framhävde även psykiatrin som

en viktig huvudman i förhållande till de personer som har ett spelberoende, då depression och självmordstankar fördes fram som vanligt förekommande i förhållande till spelberoende.

Det har varit väldigt lärorikt att ha utgått från ett socialkonstruktivistiskt perspektiv i min analys då jag dels har kunnat urskönja aspekter som jag vid en första anblick kanske inte hade funnit i mitt empiriska material, men även på grund av att jag själv har fått insikt i mitt eget sätt att se på sociala problem. Jag vill här i slutdiskussionen därför passa på att vara lite självkritisk då jag så här i efterhand har förstått svårigheten i att själv distansera mig från de konstruktioner av missbruk som kopplas till de mer traditionella formerna. Jag själv hade exempelvis inte tanken på att ringa till försörjningsenheterna för att förhöra mig om handläggarna där hade kommit i kontakt med spelberoende utan jag ringde endast till missbruksenheterna när jag sökte mina intervjupersoner. Så här i efterhand hade det även varit intressant att undersöka hur handläggare på försörjningsenheterna ser på spelberoende och förhåller sig till fenomenet. Jag tror det är viktigt att våga utmana traditionella synsätt på vad som betraktas som ett socialt problem och inte, för att nyare former av problematik ska släppas in och tas på allvar. Under tre år på socionomutbildningen har fenomenet spelberoende lyst med sin frånvaro under föreläsningar och i kurslitteratur, och detta kanske även säger något om socionomutbildningens sätt att konstruera sociala problem på?

Det har dykt upp en del nya frågeställningar under tiden jag har skrivit min uppsats. Hade spelberoende exempelvis funnits som socialt problem om det inte hade varit någon som hade begreppsliggjort fenomenet och lyft fram det som just ett socialt problem som kräver samhälleliga åtgärder? Då spel om pengar har funnits långt tillbaka i historien har troligtvis även spelberoende funnits utan att man har känt till problemet och utan att det har funnits hjälp att få. Eller har vårt samhälle, med en ökad tillgänglighet, marknadsföring och acceptans till spel, skapat problematiken? Kanske är det tack vare spelberoendeföreningarna och forskning kring ämnet som har gjort att man idag har uppmärksammat problematiken på ett helt annat sätt än tidigare. Samtidigt verkar det som om det finns en bit kvar innan spelberoende fullt ut betraktas som ett missbruk som på samma sätt som alkohol- och narkotikamissbruk betraktas som en allvarlig problematik. Mot bakgrund av min studie har jag dock kunnat se hur de socialsekreterare som jag intervjuade ändå har haft ett intresse och kunskap kring spelberoende och jag tror och hoppas att många fler socialsekreterare hade velat lära sig mer kring problematiken. Jag tror dock att mycket handlar om själva socialtjänsten som myndighet, som är präglad av traditionella synsätt kring missbruk och som har svårt att släppa in nya former av problem.

Referenslista

- Aspers, P (2007). *Etnografiska metoder: att förstå och förklara samtiden*. Malmö : Liber.
- Binde, P (2005) *Att sälja en dröm. Om spelreklam och dess påverkan*. Statens folkhälsoinstitut. Rapport 2005:21.
- Binde, P (2007) *Spelreklam och spelberoende- en intervjustudie*. Statens folkhälsoinstitut. Rapport 2007:15.
- Binde, P (2010) ”De svenska spelberoendeföreningarna”. I Binde, Per & Jonsson, Jacob (red): *Spelberoendes riksförbund 10 år. En jubileumsskrift*. Stockholm: Statens Folkhälsoinstitut.
- Binde, P och Jonsson, J (2010) *Spelberoendes riksförbund 10 år. En jubileumsskrift*. Stockholm: Statens Folkhälsoinstitut.
- Brene´, S (2007). *Underliggande biologiska orsaker till spelberoende- en kunskapsöversikt*, Statens folkhälsoinstitut. Rapport 2007:02.
- Burr, V (2003) *Social constructionism*. London: Routledge.
- Dall; E och Blondin, J (2009) ”DEBATT: Alltfler larmar om spelberoende” (elektronisk) *Dagens samhälle*, 10 september.
<<http://www.dagensamhalle.se/zino.aspx?articleID=16152>>
(2010-04-14).
- Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning (2002). Stockholm : Vetenskapsrådet.
- Folkhälsoinstitutet (2003) *Förslag till handlingsprogram för att motverka spelberoende* (elektronisk) < <http://www.fhi.se/Documents/Vart-uppdrag/spel/hp-spel.pdf> > (2010-04-08).
- Helling, S (2003). *Det är som ett kärleksförhållande, spelmissbruk bland ungdomar*, Stockholm. Centralförbundet för alkohol och narkotika upplysning. Rapport nr 72.
- Jonsson, J., Andrén, A., Nilsson, T., Svensson, O., Munck, I., Kindstedt, A., Rönnberg, S (2003) *Spelberoende i Sverige- vad kännetecknar personer med spelproblem?* Rapport om andra fasen av den svenska nationella studien av spel och spelberoende. Rapport nr 2003:22. Stockholm: Folkhälsoinstitutet.
- Levin, C. (2008). ”Att undersöka det sociala - Några ingångar”. I Meeuwisse, Anna, Swärd, Hans, Eliasson-Lappalainen, Rosmari & Jacobsson, Katarina (red): *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm : Natur och Kultur.

- Lalander, P (2004) *Den statliga spelapparaten. Mellan ekonomisk succé och social realitet*. Stockholms universitet: SoRADs rapportserie nr 22.
- Lotteriinspektionen (2009) *Spelmarknadens utveckling i Sverige och internationellt 2008*. (elektronisk)
<http://www.lotteriinsp.se/PageFiles/6761/Spelmarknadens%20utveckling%202008%20.pdf> (2010-04-07).
- Lundström, T och Sunesson, S (2006) "Socialt arbete utförs i organisationer". I Meeuwisse, Anna, Sunesson, Sune & Swärd, Hans (red): *Socialt arbete: en grundbok*. Stockholm: Natur och Kultur.
- May, Tim (2001). *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund : Studentlitteratur.
- Meeuwisse, A och Swärd, H (2002) "Vad är ett socialt problem". I Anna Meeuwisse & Hans Swärd, (red): *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur och kultur.
- Nationalencyklopedin, NE (2010) sökord: "Hobby" (elektronisk)
<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/sok/hobby?type=NE> (2010-05-04).
- Nilsson, A och Karlström; T (2009) "DEBATT: Spelberoende lämnas i sticket" (elektronisk)
Dagens samhälle, 12 november.
 <<http://www.dagensamhalle.se/zino.aspx?articleID=16718>> (2010-04-15).
- RegR 4582-2003. (2005-06-01). "Bistånd enligt socialtjänstlagen" (elektronisk)
<http://www.spelstopp.se/pdf/RegR%20Spelmissbruk.pdf> (2010-04-10).
- Rönnerberg, S., Volberg, R., Abbot, M., Moore, L., Andrén, A., Munck, I., Jonsson, J., Nilsson, T. och Svensson, O. (1999) *Spel och spelberoende i Sverige*. Stockholm: Folkhälsoinstitutet.
- Rönnerberg, S (2010) "Hur medvetenheten om spelberoende växte fram i Sverige. I Binde, Per & Jonsson, Jacob (red): *Spelberoendes riksförbund 10 år. En jubileumsskrift*. Stockholm: Statens Folkhälsoinstitut.
- Sahlin, I (2002) "Sociala problem som verklighetskonstruktioner". I Anna Meeuwisse & Hans Swärd, (red): *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur och kultur.
- Socialstyrelsen (2009) "ASI- Addiction Severity Index" (elektronisk) *Socialstyrelsens internetbaserade hemsida* <<http://www.socialstyrelsen.se/missbrukochberoende/asi-intervjun>> (2010-05-08).
- SOU 2008: 124 *En framtida spelreglering. Slutbetänkandet av spelutredningen*. Stockholm: Finansdepartementet. Spelutredningen.
- Spector, M och Kitsuse, J (2001) *Constructing Social Problems*. New Brunswick, New Jersey.

- Spelberoendes Riksförbund (2000) "Spelberoendes riksförbund" (elektronisk)
<http://www.spelberoende.se/riksforbund.html> (2010-04-01).
- Svensson, O (2005). *Ungdomars spel om pengar, Spelmarknaden, situationen och karriären*, Lund, Sociologiska institutionen, Lunds Universitet.
- Tops, D (2001) *A society with or without drugs? Continuity and change in drug policies in Sweden and the Netherlands*. Lund Dissertations in Social Work. Lund: Socialhögskolan.
- Wenneberg, S (2001) *Socialkonstruktivism- positioner, problem och perspektiv*. Malmö: Liber ekonomi.

BILAGA 1

En kort presentation av intervjupersonerna

Utan att bryta anonymiteten i uppsatsen ger jag här en ytterst kort presentation av de sju intervjupersonerna.

- *Intervjuperson 1 från spelberoendeförening* är en person som själv har ett förflutet som anhörig till en person med spelberoende och som var med och startade upp den spelberoendeförening som hon idag medverkar i, då hon upplevde att det fanns ett stort behov av kunskapsspridning av spelberoende och stödformer för spelberoende och deras anhöriga.
- *Intervjuperson 2 från spelberoendeförening* har tidigare varit ordförande i spelberoendes riksförbund som är en sammanslutning av olika spelberoendeföreningar i landet. Som ordförande i riksförbundet drev hon många frågor kring spelberoende, bland annat frågan kring att på ett tydligare sätt skriva in spelberoende i socialtjänstlagen. Trots att hon idag inte längre är ordförande i riksförbundet hade hon mycket kunskap och många erfarenheter och tankar som hon delade med sig under intervjun mot bakgrund av sitt fleråriga ordförandeskap i Spelberoendes riksförbund. Därför är hon en av de tre intervjupersoner som representerar spelberoendeföreningarna i studien.
- *Intervjuperson 3 från spelberoendeförening* är en person som själv har haft ett förflutet som spelberoende och som idag arbetar i en spelberoendeförening i en stor stad i Sverige.
- *Socialsekreterare 1* blev färdigutbildad socionom på 1980-talet och har sedan dess jobbat inom olika verksamheter. Hon arbetar idag med utredning av vuxna missbrukare och har arbetat på den nuvarande enheten sedan i mitten på 1990-talet.
- *Socialsekreterare 2* har arbetat som handläggare inom socialtjänsten på en vuxenenhet för utredning av missbruk i en mellanstor stad i Sverige, och kom då i kontakt med spelberoende.
- *Socialsekreterare 3* har under 16 år arbetat som socialsekreterare i den stora stad som han idag arbetar i. Han har arbetat tre år på den arbetsplats där han idag arbetar som utredare av missbruk inom vuxenenheten.
- *Socialsekreterare 4* har arbetat som socionom sedan år 2000 och arbetar som utredande socialsekreterare av missbruk inom en vuxenenhet.

BILAGA 2

Informationsbrev

Mitt namn är Sofia Lieberg och jag läser min sjätte termin på Socialhögskolan i Lund. Jag skriver nu min C-uppsats (15 högskolepoäng) där jag har valt att fördjupa mig kring spelberoende. Mitt syfte med uppsatsen är att undersöka och analysera hur utredande socialsekreterare respektive personer från spelberoendeföreningar ser på och förhåller sig till spelberoendeproblematiken idag. Jag är särskilt intresserad av att diskutera hur ni ser på spelberoendets orsaker, karaktär, lösningar, ansvar samt synen på problematiken i förhållande till alkohol- och narkotikamissbruk. Vidare är jag intresserad av hur socialsekreterare resonerar i ärenden som handlar om spelberoende.

Min förhoppning är därför att kunna få ta del av er kunskap och er erfarenhet kring detta. Jag beräknar att intervjun kommer ta ca 45min. För att inte gå miste om viktig information kommer jag att spela in intervjun på band. All information kommer att förvaras säkert och alla uppgifter kommer att avidentifieras i uppsatsen. Jag kommer inte heller ange vilka kommuner som jag har studerat.

Jag är mycket tacksam över att ni vill dela med er kring era erfarenheter och tankar. Det är tack vare er medverkan som min uppsats är möjlig!

Om ni har några frågor får ni gärna kontakta mig! Se email - adress nedan.

Med Vänlig Hälsning

Sofia Lieberg

BILAGA 3

Intervjuguide till socialsekreterare

Bakgrundsinformation

- Berätta lite kort om hur ni arbetar på den här enheten?
- Hur många gånger har du kommit i kontakt med personer som har ett spelberoende?
- Kan du berätta kring de tillfällen/det tillfälle då du har kommit i kontakt med personer som har ett spelberoende?

Utredning av spelberoende

- Hur gick du tillväga i utredningen?
- Vilka lagar använder man sig av i utredning av spelberoende?
- Vad blev bedömningen? Hur kom du fram till den bedömningen? Hur resonerade du?

Spelberoende

- Hur ser du på spelberoendeproblematiken idag?
- Hur ser du på spelberoende i förhållande till alkohol och narkotika? Likheter? Skillnader?
- Det finns idag lite olika sätt att se på orsakerna bakom utvecklandet av ett spelberoende, där en del forskning betonar individuella och genetiska faktorer bakom beroendet medan andra lägger mer tonvikt på samhället och den acceptans och tillgänglighet som vi har till spel idag. Har du någon tanke kring detta? Hur ser du på orsakerna bakom ett spelberoende?
- Vad tycker du är viktigt att lyfta fram för förbättringar eller lösningar som bör göras i förhållande till spelberoendeproblematiken idag?

Spelberoende och socialtjänstlagen

- Spelberoendes riksförbund driver bland annat frågan om att spelberoende ska föras in i socialtjänstlagen så att kommunens ansvar förtydligas. Hur ser du på detta?
- Tror du det skulle bli några skillnader om spelberoende infördes tydligare i socialtjänstlagen?
- Varför tror du att spelberoende idag inte står uttryckt i socialtjänstlagen?

Ansvarsfrågan

- Hur ser du på ansvarsfrågan i förhållande till spelberoendeproblematiken idag i förhållande till kommunen, staten och andra myndigheter eller föreningar? Vem bör ta ansvar för att erbjuda hjälp till de människor som har ett spelberoende?
- Jag har förstått när jag har haft kontakt med olika socialförvaltningar att det inte är särskilt vanligt att personer som har ett spelberoende vänder sig till socialtjänsten för att ansöka om vård. Vad tror du detta beror på?

Kunskap

- Hur upplever du dina egna kunskaper i mötet med klienter som har ett spelberoende?
- Har du fått någon utbildning inom området?

Övrigt

- Är det någonting du skulle vilja tillägga som du tycker är viktigt att föra fram kring spelberoende, som vi inte redan har pratat om under intervjun?

BILAGA 4

Intervjuguide – spelberoendeföreningar

Bakgrundsfakta

- Vill du berätta lite kort om spelberoendeföreningen?
- Hur kommer människor som har ett spelberoende i kontakt med er? Vilken hjälp kan ni erbjuda?

Spelberoende

- Hur ser du på spelberoendeproblematiken idag?
- Hur ser du på spelberoende i förhållande till annat beroende så som exempelvis alkohol och narkotika? Likheter? Skillnader?
- Det finns idag lite olika sätt att se på orsakerna bakom utvecklandet av ett spelberoende, där en del forskning betonar individuella och genetiska faktorer bakom beroendet medan andra lägger mer tonvikt på samhället och den acceptans och tillgänglighet som vi har till spel idag. Har du någon tanke kring detta? Hur ser du på orsakerna bakom ett spelberoende?
- Vad tycker du är viktigt att lyfta fram för förbättringar eller lösningar som bör göras i förhållande till spelberoendeproblematiken idag?

Spelberoende och socialtjänstlagen

- Spelberoendes riksförbund driver bland annat frågan om att spelberoende ska föras in i socialtjänstlagen så att kommunens ansvar förtydligas. Hur ser du på detta?
- Varför tror du att spelberoende inte står uttryckt i socialtjänstlagen?

Ansvarsfrågan

- Hur ser ni på ansvarsfrågan i förhållande till spelberoendeproblematiken idag i förhållande till kommunen, staten och andra föreningar eller myndigheter? Vem bör ta ansvar för att erbjuda hjälp till de människor som har ett spelberoende?
- Många som har ett spelberoende söker sig i första hand inte till socialtjänsten för att ansöka om vård, vad tror du det beror på?

Kunskap

- Upplever du att olika myndighetspersoner har tillräckligt med kunskap om spelberoende för att kunna bemöta problematiken på bästa sätt?

Övrigt

Är det någonting du skulle vilja tillägga som du tycker är viktigt att föra fram kring spelberoende, som vi inte redan har pratat om under intervjun